

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Bakalářská práce

**Klášterní areál v Oseku u Duchcova. Od konventu cisterciáků přes
centralizační tábor po dům charity**

**The monastery complex in Osek near Duchcov. From the Cistercian
convent through Centralization camp to the House of Charity**

Kateřina Vágnerová

Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)

Studijní obor: B D-ZSV (7507R038, 7504R233)

Rok vydání: 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Klášterní areál v Oseku u Duchcova. Od konventu cisterciáků přes centralizační tábor po dům charity* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 8. dubna 2024

.....

Ráda bych poděkovala PhDr. Janu Zdichyncovi, Ph.D. za užitečné komentáře, ochotu a velkou vstřícnost během vypracování bakalářské práce. Mé poděkování patří také Janu Vývodovi za osobní setkání a možnost ho vyslechnout. Neměla bych zapomenout na mé rodiče za podporu při studiu a mému příteli za trpělivost při těžších chvílích.

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje bohaté historii cisterciáckého kláštera Osek u Duchcova se zaměřením na vývoj kláštera a na dobu, kdy klášter cisterciáci museli na dlouhou dobu opustit a kdy se stal zařízením, respektive sběrným táborem během druhé světové války i po ní. A to do roku 1989 v kontextu s akcí K, která zcela změnila vztah mezi církví a státem. Ve své práci jsem se snažila soustředit zejména na události v padesátých letech 20. století, které byly nejen pro osudy bývalého cisterciáckého kláštera nejkrušnější, kdy na sever Čech byli internováni mniši z celého Československa, kteří byli zanedlouho odsud opět přemístěni. Jejich místo poté zaujaly řádové sestry. Hlavním těžištěm práce není samotný areál, ale především se týká lidí, kteří v něm žili, a který se využíval i pro mnohé další účely. Bývalý klášter byl nejprve domovem pro mnoho lidí, kteří se rozhodli mu zasvětit celý svůj život zcela dobrovolně a oddaně. To se však změnilo po tzv. únorovém převratu, kdy se pro jiné stal bohužel v dobách vlády nacistů a komunistů osudným, protože tito obyvatelé dobrovolně v bývalém klášteře nepobývali. V první části se věnuji počátkům a dalšímu vývoji kláštera v době středověku, raného novověku a 19. a první poloviny 20. století, v druhé části se zaměřuji na osudnou akci K, která započala peklo pro řeholníky v tehdejší Československu. Třetí část se zabývá událostmi v průběhu 50. a 60. let, kdy se klášter a řeholníci v důsledku akce K, která řeholníky zcentralizovala a soustředila do několika internačních táborů po celém Československu. Práce je postavena především na dochovaných výpovědích pamětníků internačního tábora a na archivních pramenech a literatuře popisující složité vztahy mezi církví a československou vládou.

Klíčová slova:

Cisterciáci; akce K; internace; klášter; tábor; Osek; komunismus; procesy s řeholníky, česko-německé vztahy; orální historie; konec druhé světové války; 50. léta; totalitní režim

Annotation

This bachelor's thesis is devoted to the rich history of the Cistercian monastery Osek near Duchcov, with a focus on the development of the former monastery and the time when the Cistercians had to leave the monastery for a long time and when it became a facility or a concentration camp during and after the Second World War. And that was until 1989 in the context of Action K, which completely changed the relationship between the church and the state. In my work, I tried to focus especially on the events in the 1950s, which were the most difficult not only for the fate of the former Cistercian monastery, when monks from all over Czechoslovakia were interned in the north of Bohemia, who were soon relocated from here again. Their place was then taken by religious sisters. The main focus of the work is the monastery complex itself, which was also used for many other purposes. The former monastery was first home to many people who decided to dedicate their whole lives to it completely voluntarily and devotedly. However, this changed many years later, when it unfortunately became fatal for others during the reign of the Nazis and Communists. In the first part I focus on the beginnings and further development of the monastery during the Middle Ages, early modern times and the 19th and first half of the 20th centuries, in the second part I focus on the fateful action K, which started hell for the religious in what was then Czechoslovakia. The third part deals with the events during the 1950s and 1960s, when the former monastery and the religious as a result of the K action, which centralized the religious and concentrated them in several internment camps throughout Czechoslovakia. My work is based mainly on the preserved statements of the witnesses of the internment camp and on archival sources and literature describing the complex relations between the church and the Czechoslovak government.

Keywords: Cistercians; Action K; internment; monastery, camp; Osek; communism; trials with religious; Czech-German relations; oral history; the end of the World War II; 1950s; totalitarian regime

Obsah

Úvod.....	6
1 Prameny a literatura.....	8
2 Dějiny kláštera do roku 1948.....	11
2.1 V období vlády Přemyslovců a Lucemburků.....	11
2.2 Mezi husitstvím, reformací a rekatolizací.....	12
2.3 19. století – století vědy a umění.....	15
2.4 Mezi světovými válkami.....	15
2.5 Po konci druhé světové války.....	17
3 Bezprostředně po únoru 1948.....	19
3.1 Církev „nepřítel číslo jedna“.....	19
3.2 Vlastenečtí kněží a kolaboranti.....	20
3.3 První případy zatčení a soudních procesů s řeholníky.....	20
3.4 Schismatická katolická akce.....	22
3.5 Nové církevní zákony.....	22
3.6 Vládní zmocněnci v kláštorech.....	23
4 Akce K – bartolomějská noc mužských klášterů.....	25
4.1 Příprava.....	26
4.2 Průběh a výsledek.....	27
4.3 Akce Ř jako reakce na Akci K.....	28
4.4 Internování kněží.....	29
4.5 Internační a centralizační střediska.....	29
4.6 Situace na Slovensku.....	32
5 Centralizační tábor Osek.....	33
5.1 Nucená práce řeholníků v CK Oseku.....	37
5.2 Život v CK Oseku.....	39
5.3 Umírání v CK Oseku.....	42
6 Paměti přeživších internovaných v Oseku.....	44
6.1 Vzpomínky P. Benedikta Holoty.....	44
6.2 Vzpomínky P. Jana Meda.....	44
6.3 Vzpomínky P. Jana Vývody.....	45
7 Důsledky bartolomějské noci řeholníků – bilance.....	47
8 Dům charity pro řádové sestry.....	48
9 Doba postkomunistická a návrat Jindřicha Bernarda Thebese.....	52

10 Závěr.....	55
11 Seznam pramenů a příloh.....	57
12 Zkratky.....	62
13 Seznam přílohy.....	63

Úvod

K sepsání této bakalářské práce mě přivedl osobní zájem o historii týkající se komunistického režimu v Československu, především se zajímám o dobu převratu a 50. let, která patří mezi ty nejkřutější časy v novodobé historii bývalého Československa i jiných postkomunistických zemí v době po druhé světové válce. S důsledky komunistické vlády, která změnila natrvalo tvář tehdejšího Československa, se potýkáme dodnes. Můžeme ještě potkat a vyslechnout pamětníky té doby, jejichž životy komunisté ovlivnili natolik, že si to my „nepamětníci“ nedovedeme ani představit. Téměř každá stavba a instituce se v časech komunismu proměnila k obrazu komunistickému a komunisté ji buď využívali, nebo v horším případě zneužívali pro své zájmy a užitek. Týkalo se to samozřejmě i církevních staveb a dalších architektonických kulturních památek, které měly být nedotčeny a chráněny.

Jedním takovým místem, které bylo silně ovlivněno a to zároveň hned oběma totalitními režimy, byl cisterciácký klášter Osek na Teplicku, který je mi blízký i vzdáleností k mému rodnému městu Ústí nad Labem. Po přeměně kláštera na jeden z několika centralizačních táborů v Československu se stal klášter osudným pro mnohé řeholníky a řeholnice z několika duchovních řádů, kteří původně zasvětili svůj život izolovanému životu askeze za zdi kláštera pro svoje přesvědčení a pro svůj vnitřní klid.

Podobnému tématu se věnuje pouze několik odborných prací, které se námět snaží zpracovat v širší perspektivě a v odlišném kontextu. Některé publikace se například zaměřují především na duchovní život cisterciáckého řádu a jeho spiritualitu, na současnost fungování instituce kláštera nebo se zabývá dopodrobna jeho architekturou. Cílem této bakalářské práce je zmapovat především komunistické období bývalého kláštera do roku 1993 v kontextu s akcí K, která byla osudová pro všechny v té době současné nebo již bývalé kláštery a řeholníky v celém Československu.

V bakalářské práci se zaměřuji především na události na konci čtyřicátých let a na průběh padesátých let 20. století, která byla nejvíce kritická a nepříznivá nejen pro celou společnost, ale především právě pro církev a její fungování. Ve své studii neopomím ani počátky kláštera a jeho architektonické proměny především v době barokní.

Celá práce je rozčleněna do třech částí, ve kterých rozebírám nejprve založení kláštera a jeho počátek a historii do druhé světové války, druhá část je poté věnována akci K, jejímu původu, příčinám, i samotnému průběhu. Neopomím zde však ani její význam a dopad

pro společnost a pro církev. Třetí část práce se zabývá již konkrétními dopady akce K v souvislosti se vznikem centralizačního tábora Osek a charitativního domu pro řeholnice jako přímý důsledek bartolomějské noci klášterů, jak se jinak nazývá násilná likvidace mužských klášterů.

Celá práce je rozdělena do devíti kapitol a je doplněna obrazovou dokumentací pramenů, kterou mi umožnil pořídit Národní archiv v Praze. V první kapitole se snažím vysvětlit, proč a jakou literaturu jsem použila a z jakých dalších zdrojů jsem čerpala. Druhá kapitola se soustředí na historii kláštera do roku 1948. V třetí kapitole se zabývám situací mezi církví a státem po únorovém převratu. Čtvrtá kapitola je věnována akci K, kde v podkapitolách popisují přípravu, průběh, výsledek akce a vznik internačních a centralizačních středisek. V páté kapitole se věnuji konkrétně CK Oseku, kde rozebírám nucenou práci řeholníků, život a umírání v táboře. V šesté kapitole se soustředím na vzpomínky pamětníků z CK Oseku, konkrétně je kapitola věnována vzpomínkám P. Benedikta Holoty, P. Jana Medy, P. Jana Vývodu. Sedmá kapitola pojednává o důsledcích bartolomějské noci řeholníků. V osmé kapitole se rozepisují o charitním domu pro řeholnice, který vznikl místo CK Oseku. Devátá kapitola je věnována době postkomunistické a návratu Jindřicha Thebese do Oseku.

Pro vypracování studie jsem využila prameny uložené právě již ve zmíněném Národním archivu na Chodově, ráda bych však zmínila i Státní oblastní archiv v Litoměřicích, ve kterém jsem našla převážně hospodářské prameny týkající se majetkových poměrů obce Osek a bývalého kláštera, které byly určitě zajímavé, pro moji práci však nebyly tak zásadní.

Zkusit prameny ještě trochu rozvést, to je důležité

Nesmím zapomenout na zaměstnance kláštera Osek, kteří mi byli nápomocni, a díky kterým jsem získala cenné materiály, paní průvodkyně Lebrušková mě navedla na pamětníka Jana Vývodu, kterého se mi povedlo vyzpovídat.

1 Prameny a literatura

O středověkých dějinách cisterciáckého kláštera Osek je zachováno celkem velké množství písemných pramenů. Z období husitství, které je však také období středověku, se naopak tolik pramenů naopak nezachovalo¹ To však není žádné překvapení i vzhledem k úrovni zachování materiálů z tohoto období z jiných klášterů.²

Zčásti se jedná o kompilaci, jelikož vycházím z několika kvalifikačních prací, které byly napsány k tomuto tématu v jiném kontextu. Práci jsem však postavila zejména na badatelské činnosti v archivech a na studování sekundární literatury týkající se období 2. poloviny 20. století. Především pátou, osmou a devátou kapitolu jsem postavila na badatelské činnosti v archivech. K těmto kapitolám jsem našla a využila dokumenty jako situační zprávy, seznamy řeholníků, věkové rozvrstvení řeholníků v CK Oseku, nebo hospodářské plány.

Většina materiálů k této tematice je shromážděna ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích a v Národním archivu ČR, ve II. oddělení. Zde jsem hledala spisy týkající se historie po druhé světové válce až do současnosti. Našla jsem zde majetkové zprávy, které pro moji práci nebyly tolik přínosné, přestože byly v jistém ohledu velmi podrobné a nahlédnout do nich bylo každopádně velmi zajímavé. Cenné informace jsem získala v Národním archivu na Chodově, které již zčásti byly přede mnou už některými badateli z části použité a zpracované, bylo však pro mě velmi obohacující a inspirující písemné prameny vidět fyzicky a čerpat přímo z nich. Podařilo se mi však najít i dokumenty, které dosud zveřejněny ještě nebyly. V Národním archivu v Praze jsem měla k dispozici k nahlédnutí několik kartonů, konkrétně ve fondu Náboženské matice, kde jsem našla především účtářenské spisy, soupisy ohledně zkonfiskovaného majetku nebo inventář kláštera či mapy. Materiálů přímo k mému tématu jsem sice nenašla takové množství, jak jsem možná předpokládala. Řada z nich však pro mě přece jen byla přínosné. Například jsem objevila seznam řeholníků pobývajících v CK Osek, plánky samotného tábora, jeho denní řád, kterým se řeholníci museli řídit nebo soupis řeholnic v době fungování Charitního domu pro vysloužilé řeholnice.

Ve své práci používám citací z nevydaných pramenů. Při jejich přepisu věrně respektuji specifika originálu, včetně psaní velkých a malých písmen, chyb atd. Čerpala jsem dále především ze sekundární literatury, kde jsem našla množství informací jak o počátcích

---

¹ R. LOMIČKOVÁ, *Cisterciáci aneb co o nich bylo napsáno*, in: *Za zdi kláštera, cisterciáci v českých dějinách*, s. 14.

² K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420, díl I. Fundace 12. století*, s. 75.

kláštera a jeho dalším vývoji, tak i o nedávné historii, která je pro moji práci stěžejní. Velkou inspirací a pomocníkem pro mě byly webové stránky Ústavu pro studium totalitních režimů, kde jsem objevila většinu odborných publikací vztahující se k tomuto tématu. Mezi tyto odborné publikace vycházející z pramenů patří bezpochyby *Katolická církev v Československu 1945–1989* od autorů Stanislav Balík a Jiří Hanuš. Dalším dílem je *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1996* od Vojtěcha Vlčka, který se zabývá především perzekucí řeholníků, jak již název prozrazuje. Naopak zde neopomíjí řeholníky, kteří naopak s komunisty kolaborovali. Dalším dílem je *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999* od Zdeňka Boháče. Velmi přínosným zdrojem informací byla odborná literatura od českého historika Karla Kaplana, který se specializuje na soudobé dějiny poválečného Československa, zejména pak na dějiny druhé poloviny čtyřicátých, padesátých a šedesátých let, které zpracovává velmi podrobně v publikaci *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Jako další odbornou knihu, která detailně popisuje a dobře analyzuje složitý vztah mezi církví a státem, je publikace *Církevní procesy padesátých let* od kolektivu autorů. Za zmínku určitě stojí také hodnotné dvojjazyčné dílo od německého autora Maria Feurbacha – *Das Kloster Osek*, v češtině *Kláster Osek* doplněna historickými plány a mapami. Toto dílo se vymyká především díky je nejbohatší obrazové dokumentaci.

Během hledání pramenů jsem narazila i na popularizační sekundární literaturu, ze které jsem využila cenné údaje. Mezi tyto knihy patřila například práce *Tichá srdce: kláštery a jejich lidé* od Ježkové Aleny. Kniha, na kterou jsem narazila během bádání, a která se tak trochu vymykala ve své komplexnosti a odbornosti, řekla bych, byla publikace vydaná k výročí *800 let kláštera Osek: Jubilejní sborník*, který se nám snaží velmi komplexně popsat dějiny bývalého cisterciáckého kláštera od jeho založení až po přelom 20. a 21. století. Žádné jiné dílo, které by takto rozsáhle mapovalo celou dlouhou historii bývalého kláštera, jsem nenašla. Součástí díla jsou dokonce i genealogické tabulky, mapy, plány, nebo například i přehled opatů oseckého opatů. Proto bych toto dílo opravdu označila až za výjimečné.

Shromáždila jsem doposud všechny zveřejněné výpovědi pamětníků, které byly již zpracované přede mnou. Podařilo se mi dále vyslechnout pamětníka Jana Vývodu, kterého jsem vyzpovídala a setkání s ním byl velkým přelomem v mé práci, jelikož jsem se dostala do kontaktu s člověkem, který kruté zacházení komunistického režimu v táboře zažil. S panem Vývodou jsem se setkala osobně, kdy jsem vedla strukturovaný rozhovor. Dále jsem vyslechla Jindřišku Lebruškovou – současnou průvodkyni bývalého kláštera a v současnosti

národní památky Osek. V tomto případě se jednalo o telefonický rozhovor a emailovou korespondenci, během které jsem ji položila předem připravené otázky.

Dobrým zdrojem informací a také metodickou inspirací byly vysokoškolské kvalifikační práce, ať už bakalářské práce od B. Tylové, V. Hoffmannové a V. Krafta, nebo diplomová práce od P. Konopíka. Barbora Tylová se ve své práci zaměřuje na kulturně historické dědictví bývalého kláštera, především na jeho budovy, provedení barokních úprav kláštera a na jeho současný stav. Práce Veroniky Hoffmannové se soustředí na případ tzv. centralizačního kláštera na Hoře Matky Boží u Králík, kde zmiňuje fungování ostatních centralizačních a internačních táborů, takže tvoří určitou paralelu pro můj výzkum. Kvalifikační práce Vladimíra Krafta se zabývá život oseckého kláštera v kontextu politických proměn minulého století. Nejvíce hodnotnou pro mě však byla práce diplomová od Petra Konopíka zaměřující na osudy oseckého kláštera mezi lety 1938–1950, pro kterou se mu podařilo získat kopie dopisů několika řeholníků z archivu P. Benna Beneše. Právě Konopík se soustředí především na historii existenci CK Osek, kterou poprvé zpracoval v kvalifikační práci. Moje práce se nevěnuje jen tomuto tématu, snažím se zmapovat historii kláštera i po uzavření CK Osek a především ji opírám o práci s dosud nevyužitými archivními prameny.

Nesmím zapomenout na internetové zdroje, mezi které patřily Paměť národa (nejrozsáhlejší sbírka vzpomínek pamětníků v Evropě), na jejichž webových stránkách bylo zveřejněno i několik rozhovorů s řeholníky (například s františkánem Vladimírem Holotou). Během psaní mé práce byl zveřejněn i rozhovor s panem Vývodou na internetových stránkách Příběhy našich sousedů, který byl na podobné bázi jako ten můj.

2 Dějiny kláštera do roku 1948

2.1 V období vlády Přemyslovců a Lucemburků

Osecký klášter, dobou založení v pořadí páté české cistercium, byl původem fundace šlechtická a zároveň odnož ze skupiny fundací 12. století nejmladší.³ Nejpozději v první třetině 14. století se však dostal pod přímý vliv českých králů, byl nadále vnímán jako „královský klášter“ a využíván hospodářsky jako komorní statek.⁴ V první polovině 14. století však končila etapa stálé expanze.⁵ Do husitských válek dosáhl Osek ve srovnání s jinými cisterciáckými opatstvími zřejmě jen průměrného významu.

Klášter Osek u Duchcova vznikl až v posledním desetiletí na konci 12. století, přesný letopočet však nelze určit kvůli malému množství dochovaných dokumentů. Co však s určitostí víme, klášter prošel dvojím založením, neboť první založení úspěch bohužel nepřineslo.⁶

Prvním zakladatelem se stal velmož Milhošť,⁷ který povolal kolem roku 1192 na své panství na Chomutovsku cistercké mnichy z bavorského opatství Valdsasy v Horním Falci. Po Petrově smrti se pokusil získat věnované statky zpět pod rodinnou kontrolou.⁸ Valdaští cisterciáci na nabídku přistoupili a dorazili na území Teplicka v čele s opatem Ruthardem. Milhošť cisterciáky usadil na svém statku v Mašťově. Klášter neprosplával tak, jak se předpokládalo a zakladatel kláštera mnichy ze svého území vyhnal.

Vyhnaných cisterciáků se ujal Slávek z jednoho z nejmocnějších rodu v tehdejších Čechách, z rodu Hrabšiců.⁹ Ten patrně převedl cisterciáky na své panství v Oseku, kam řeholníci nejspíš dorazili mezi lety 1197–1199.

Hlavní důvod, proč Slávek přivedl cisterciáky právě do Oseku, byla skutečnost, že se zde kromě jeho sídla vyskytovala i rodinná hrobka.¹⁰ Tímto způsobem došlo ke druhému založení kláštera, ve kterém z původního projektu zůstala pouze vazba na mateřský ústav ve Valdasasech. V Oseku se cisterciáci usadili u kostela sv. Petra a Pavla. Slávkův rod se už

³ K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 366.

⁴ J. ZDICHYNEC, *Klášter Osek v 16. století. Možnosti poznání cisterciáckého kláštera v době reformací*, Ústecký sborník historický 2005, s. 77–120, s. 13.

⁵ M. FEURBACH, *Das Kloster Osek/Klášter Osek*, s. 69.

⁶ K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 366.

⁷ Zastával zřejmě hodnost hradského správce a náležel tedy k předním dvořanům pražského knížecího dvora.

⁸ K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 366.

⁹ Hrabšici – český šlechtický rod působící především v severních Čechách.

¹⁰ Založení kláštera na místě hrobky bylo jedním z hlavních důvodů zakládání kláštera ve středověku.

od 13. století v horách nad Osekem vystavěli hrad Riesenburk, takže mnichům Osek samotný Osek mnichům postoupili. Ani cisterciáci se zde však neusídlili natrvalo a přesunuli se do blízkosti Krušných hor 700 m od původního místa. Podle klášterní tradice mohla stavba kamenného kláštera začít sedm let po příchodu cisterciáků do Oseka. První stavba, která byla vysvěcena roku 1221, byl chrám P. Marie. Pod ochranou Přemysla Otakara I. a poté i od papeže Inocence III., začal klášter prosperovat, díky tomu i postupně expandoval a ve 30. letech 13. století se dočkal největšího rozkvětu. Na konci čtyřicátých let 13. století překazily klidné časy v Čechách boje mezi Václavem I. a mladým Přemyslem Otakarem II., které přerostly ve válku. Přívržencem Václava I. se stal Boreš z Riesenburka, vnuk zakladatele oseckého kláštera Slávka a bratr bývalého opata Slávka. Borešovo vítězství listopadu roku 1249 v bitvě u Mostu přineslo obrat v bojích. Válka na klášter měla naštěstí minimální dopad a vláda krále Přemysla Otakara II. znamenala pro klášter další rozkvět a prosperující časy, kdy mniši také získali i svou nejhodnotnější relikvii, totiž ostatek sv. Jana Křtitele, který věnoval Boreš z Riesenburka opatství po vítězství v bitvě u Kressenbrunu.¹¹

2.2 Mezi husitstvím, reformací a rekatolizací

Přestože klášter překonal krizi v podobě husitských válek a jejich důsledků, přibližně o sto let později se klášter potýkal ještě s vážnějšími okolnostmi v důsledku působení protestantské reformace a rozhodovalo se o jeho zrušení. Rozhodnutí o dočasném zrušení osecké komunity stvrdila papežská bula na začátku léta 1580.¹² Tomu ještě předcházely vážné hospodářské problémy jako u většiny jiných klášterů. Osecký klášter cisterciáků a jeho majetky byly, spolu s klášterstvím Strážkyň božího hrobu v nedalekém Světcí, předány v letech 1579–1580 ke hmotnému zajištění pražského arcibiskupství.

Poslední osecký opat Balthasar (1564–1579) se zapsal v dějinách kláštera především tím, že rozprodal velkou část klášterního majetku.¹³ Prodej se musel vždy uskutečnit se souhlasem českého krále a převora kláštera i celého konventu. Na úkor kláštera se tedy obohacovali jeho

---

¹¹ K. CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 366.

¹² J. ZDICHYNEC, *Klášter Osek v 16. století. Možnosti poznání cisterciáckého kláštera v době reformací*, Ústecký sborník historický 2005, s. 3.

¹³ J. ZDICHYNEC, *Klášter Osek v 16. století. Možnosti poznání cisterciáckého kláštera v době reformací*, s. 26.

světští sousedé. V době úřadování posledních oseckých opatů¹⁴ došlo také k vybudování cenné klášterní knihovny, která čítala několik set svazků.¹⁵

V této době chvilku po nástupu habsburské dynastie došlo ke snaze o rekatolizaci společnosti. Proces obrácení protestantů na římskokatolickou víru se dotkl i oseckého cisterciáckého kláštera, ke kterému náležel kostel v nedalekém Hrobě. Ten byl uzavřen a zbourán v roce 1618 v době vyvrcholení sporů mezi katolíky a evangelíky. K této události došlo, jelikož byl kostel postavený luteránskými poddanými na půdě, kterou vlastnila katolická šlechta.¹⁶

K obnově klášterního života v Oseku došlo až v roce 1626, kdy se sem cisterciáčtí mniši vrátili, o což se velmi zasloužil pražský arcibiskup Jan Lohelius. K volbě nového oseckého opata však došlo až v roce 1650. Po tomto roce také začala přestavba kláštera. Pro architektonickou stránku bývalého kláštera má bezpochyby největší význam doba baroka, během kterého se vystřídala v čele konventu řada významných opatů. Jmenovitě to byli například Benedikt Šimon Littwerig nebo Jeroným Besnecker.¹⁷ Za opata Littweriga započala výstavba hospodářských budov jako sýpky, sladovny nebo panského domu. Na počátku 18. století byla vystavěna potřebná lékárna a pivovar. Mnohé cisterciácké kláštery zůstaly zachované především ve své středověké podobě, avšak existovalo několik výjimek, které získaly barokní tvář a která se u nich stala dominantní. Mezi ně patří kláštery v Plasích, Sedlci, u Kutné Hory, ve Žďáru nad Sázavou nebo právě v Oseku u Duchcova, který zažil svou největší slávu v době baroka.

Od konce 17. století stával dokonce osecký opat často v čele českomoravskolužického cisterciáckého vikariátu. Od roku 1711 započala přestavba kostelu Nanebevzetí Panny Marie, během které získal současnou barokní tvář a která trvala zhruba sedm let.¹⁸ Během této doby byl kostel obohacen bohatou výzdobou v podobě soch českých světců sv. Václava, Vojtěcha, Víta a Prokopa. V této době představoval klášter intelektuální centrum a mniši, kteří zde působili, se proslavili často jako spisovatelé nebo vážení profesori.¹⁹ Působila zde i skupinka nadaných hudebních skladatelů, ze kterých je možno jmenovat Benedikta Venusiho (oseckého opata), Joachima Crona nebo Jakoba Trautzla.

---

¹⁴ Bartoloměj (1536/1538–1548), Jakub (1548–1564), Baltazar (1564–1579).

¹⁵ V knihovně jsou zastoupena díla církevních otců, zejména sv. Augustina, a to i v moderních vydáních, 171 díla sv. Ambrože, sv. Jeronýma, sv. Jana a knihy církevní reformy a kritiky.

¹⁶ J. Kilián, *Zboření kostela v Hrobě: Na cestě k defenestraci*, s. 69–94.

¹⁷ B. TYLOVÁ, *Kulturně historické dědictví kláštera cisterciáků v Oseku*, bakalářská práce, s. 28.

¹⁸ P. MACEK, *Architektura*, in: *Oktavián Broggio 1670–1742*, s. 96.

¹⁹ Souhrn literárně činných autorů z oseckého kláštera viz H. W. HAEFS, *Teologické, vědecké a literární práce oseckých mnichů*, in: *800 let kláštera Osek*, s. 279 – 280.

Za josefínských reforem klášteru hrozilo znovu zrušení, avšak i zásluhou tehdejšího opata jménem Mauritius Elbel k němu nakonec nedošlo. Císař Josef II. se v roce 1779 vydal osobně do Oseka, aby s opatem projednal možnost zrušení kláštera.²⁰ Tuto návštěvu připomíná dodnes nápis na portále jednoho domu na klášterním nádvoří. „Zde bydlel 24. září 1779 císař Josef II.“²¹ Velkolepý barokní areál oseckého kláštera svědčí dodnes o tehdejší prosperitě a síle, jejíž základy a příčiny dosud ještě nebyly detailněji zkoumány. Od roku 1773 byl ředitel chomutovského gymnázia²² podřízen rektoru kláštera a několik oseckých cisterciáků působilo na chomutovském gymnáziu. Za opata Benedikta Josefa Venusiho v roce 1811 bylo gymnázium dokonce převzato zcela pod správu cisterciáckého kláštera v Oseku.²³ Během 18. století měla na klášter samozřejmě velký vliv doba osvícenství, která představovala významný převrat pro evropské myšlení. Během této doby se stali mniši více vědecky aktivní a v klášteře zbudovali dokonce i obrazovou galerii a přírodovědný kabinet.²⁴ Klíčovou událostí se stalo převzetí chomutovského gymnázia pod vedením kláštera v době vlády Františka II. V této době se také zásluhou opata Benedikta II. Venusi²⁵ rozšířila sbírka přírodnin, galerie i knihovna. K rozšíření klášterní knihovny došlo i díky významnému členu konventu profesoru a spisovateli Antonínu Dittrichovi, který pokračoval v psaní oseckých análů.²⁶ Opat Ignác Krahl, který byl dlouholetým profesorem chomutovského gymnázia, nechal zrestaurovat klášterní budovy a obnovil převorskou a noviciátní zahradu a opravil také pavilony a bazény v klášterních zahradách.²⁷

Během období, kdy klášter vedl opat Meinrad Siegel, se udála významná událost pro cisterciácký řád v českých zemích. Tu představovalo zřízení nové rakousko-uherské kongregace schválené svatým stolcem v roce 1897.²⁸

---

²⁰ Jednání probíhala z pohledu představeného kláštera uspokojivě, jeho konvent měl být zachován, počet řádových se však snížil z 50 na 18. Důvod pro zanechání kláštera byl zcela politický, aby císař Josef II. neztratil poslední možnost vlivu na sever od Krušných hor v pruském Sasku a v Lužici.

²¹ M. FEURBACH, *Das Kloster Osek/Kláster Osek*, s. 75.

²² Založeno roku 1591 Jiřím Popelem z Lobkovic (1540–1607), tehdy nejvyšším hofmistrem českého království, chomutovské gymnázium bylo první a dlouho jediné v severozápadních Čechách.

²³ M. ZLÁMALOVÁ, *Působení oseckých cisterciáků na chomutovském gymnáziu*, in: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*, s. 282.

²⁴ B. TYLOVÁ, *Kulturně historické dědictví kláštera cisterciáků v Oseku*, bakalářská práce, s. 36.

²⁵ První osecký opat přímo z oseckého panství.

²⁶ J. MACEK, *Dějiny oseckého kláštera*, in: *800 let kláštera Osek, jubilejní sborník*, s. 72.

²⁷ P. HUŠEK, *Klášterní zahrady v Oseku*, in: *800 let kláštera Osek, jubilejní sborník*, s. 175.

²⁸ J. MACEK, *Dějiny oseckého kláštera*, in: *800 let kláštera Osek, jubilejní sborník*, s. 75.

2.3 19. století – století vědy a umění

Během 19. století byl klášter centrem věd, umění a literatury, ale také útočištěm pro sociální angažovanost. V tu dobu došlo k expandování podnikání, klášterní manufaktury byly pozvolna nahrazovány továrnami, začala se rozvíjet těžba hnědého uhlí. Postupně byly otevřeny tři šachty – důl Nelson, Nelson III a důl Theodor hluboký dvaapadesát metrů. Klášter v té době dával práci mnoha lidem a stal se vůdčím ekonomickým centrem kraje. I to byl důvod pro zvolení opata Klementa Zahradky starostou v prvních volbách v nové obci Osek.²⁹ Během první republiky byl majetek významně zredukován podle pozemkové reformy, která probíhala mezi lety 1921–1922. Po odejmutí pozemkové půdy klášteru zůstalo jen 565,99 hektarů a dva dvory.³⁰

Na severu Čech žily celkem tři národnosti, které byly zastoupeny i v cisterciáckém klášteře v Oseku, který už po svém založení ve 12. století postupně přijímal mnichy z Čech i Lužice. Národnostní rozdíly mezi Čechy, Němci a Lužickými Srby však nikdy nebyly překážkou pro duchovní úkoly. Jak by se tedy mohlo zdát, v klášteře nebyli pouze mniši německého původu. Víme, že byly zastoupeny všechny tři národnosti – Češi, Němci a Lužičtí Srbové.³¹ Tento údaj sám zaznamenal Petr Konopík v jeho diplomové práci, ve které zveřejnil několik životopisů tehdejších mnichů.³² V jeho práci zmínil například P. Eberharda Josefa Harzera, P. Bruna Josefa Klupaka nebo P. Zikmunda Jana Kapice.

2.4 Mezi světovými válkami

Během úřadování opata Klementa Antonína Zahradky také došlo k založení nové rakousko-uherské kongregace Nejsvětějšího Srdce Páně.³³ V této době uznaly rakousko-uherské kláštery za svého představeného opata kláštera Santa Croce in Gerusalemme v Římě.³⁴ Spolu se zrušením monarchie a vznikem československé republiky roku 1918 byla kongregace rozdělena na tři nové útvary: rakouskou, maďarskou a českou. Česká kongregace změnila svůj

---

²⁹ A. JEŽKOVÁ, *Kláštery a jejich lidé tichá srdce*, s. 125.

³⁰ Před reformou klášter vlastnil 11 dvorů.

³¹ P. KONOPÍK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938–1950*, diplomová práce, s. 21.

³² Tamtéž, s. 21–26.

³³ J. MACEK, *Dějiny oseckého kláštera*, in: *800 let kláštera Osek, jubilejní sborník*, s. 73.

³⁴ Kongregace byla řízena právě z oseckého kláštera. Náležely do ní české kláštery ve Vyšším Brodě a v Předklášteří u Tišnova (Porta Coeli) a lužické kláštery Marienthal a Marienstern v Sasku.

název na Kongregaci Nejčistšího Srdce Panny Marie,³⁵ založena byla 23. 1. 1923. V 90. letech spadal bývalý klášter pod rakouskou kongregaci.³⁶ Ta byla v roce 2014 rozpuštěna.³⁷ Momentálně je situace jiná, formálně patří stále řádu, ale je ve správě litoměřického biskupství, které uzavřelo dlouhodobou smlouvu s panem Koskou.³⁸

Se založením Československa byl zrušen úřední německý jazyk, takže jednání s úřady se musela vést nově pouze v češtině. Klášter měl však v té době štěstí, jelikož syn správce Klemens Bartl uměl česky psát i číst.³⁹ Pomáhal tedy cisterciákům s tlumočením. Toto svědectví bylo poprvé publikováno poprvé v diplomové práci Petra Konopíka, který pro svoje bádání získal dopis Johanna Bartla, správního úředníka v Oseku. Johann Bartl dopis napsal a ukryl. Po jeho smrti ho správceův syn našel a publikoval.

Během světových válek došlo k úpadku života kláštera i mimo něj. V době první světové války byly Oseku zkonfiskovány zvony z klášterního chrámu a přetaveny na výrobu děl, jak bylo v tomto čase válčení běžné.⁴⁰ Dále opatství nabízelo v průběhu celé války vysoké válečné půjčky.⁴¹ Během první světové války mniši také poskytovali lékařskou pomoc zraněným vojákům i civilistům ve špitálu sv. Klimenta.⁴² Tato činnost opatovi tehdejšímu Theobaldu Scharnagelovi přinesla několik rakousko-uherských vyznamenání.⁴³ Tyto informace jsou zapsány a zaznamenány v městské kronice Oseku.

V době první republiky se povedlo klášteru nakoupit nové zvony a varhany, přestože se v této době potýkal klášter s problémy ohledně majetkové reformy, během které klášteru bylo odejmuto 3 329,51 ha půdy.⁴⁴ Tahle nepříjemná situace však nebyla pro klášter fatální a klášter se dokázal uživit.

Následků první světové války byl klášter ušetřen, až na několik zvonů, jež byly zabaveny a roztaveny na materiál pro děla, jak bylo v té době běžné.⁴⁵

---

³⁵ Ke změně muselo dojít, protože kláštery na území Československa nesměly spadat pod rakouskou provincii.

³⁶ O správu kláštera se stará český Kruh přátel kláštera Osek v čele s Jindřichem Koskou.

³⁷ Biographia Cisterciensis, 2022 [online], Kongregation vom reisten Herzen Mariens [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: http://www.zisterzienserlexikon.de/wiki/Kongregation_vom_Reinsten_Herzen_Mariens..

³⁸ Osobní svědectví J. Zdichynec + sr. Thaddaey Selnack.

³⁹ P. KONOPÍK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938 – 1950*, diplomová práce, s. 20.

⁴⁰ M. FEUERBACH, *Das Kloster Osek/Klášter Osek*, s. 74.

⁴¹ Osecká kronika 1909–1945 [online], 2020. [cit. 2023-07-31] Dostupné z <https://www.obecosek.eud.cz/obec/kroniky-a-pametni-knihy-obce/osek/>.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ J. MACEK, *Dějiny oseckého kláštera*, in: *800 let kláštera Osek, jubilejní sborník*, s. 75.

⁴⁵ M. FEURBACH, *Das Kloster/Klášter Osek*, s. 75.

To se však nedá říct o druhé světové válce, která se stala pro klášter osudnou. Nepříjemnosti se objevily už v době „mnichovské“ v roce 1938, kdy se klášter ocitl spolu s československými Sudetami v nacistickém Německu. Spousta věřících v této době měla už jasno, že nacismus je církvi naprosto cizí.⁴⁶ Některé klášterní prostory se proměnily proto na sklad a dílnu pro potřeby Luftwafe.⁴⁷ Do Oseka uprchli během roku 1943 řeholníci z několika německých klášterů. Z ženských klášterů Marienstern a Marienthal přenesly do Oseka řádové sestry nejcennější předměty, rukopisy a knihy.⁴⁸ Přestože do klášterních zahrad a v okolí kláštera spadlo přes 1.500 bomb, klášter a kostel až na rozbitá okna nebyl nijak více vážně poškozený. Na celém území litoměřické diecéze žilo v roce 1941 celkem 1 698 666 obyvatel, ze kterých 80% byli Němci a v některých oblastech až 90% obyvatel byli německé národnosti.⁴⁹ Zpravidla všichni vyznávali katolickou víru. Petr Konopík ve své diplomové práci dále uvádí, že v samotném Oseku bylo k trvalému pobytu přihlášeno 12 704 obyvatel v poměru 69,8% katolíků a 30,2% nekatolíků. V klášterní statistice bylo zaznamenáno, že klášter měl tehdy 29 členů, z toho 9 přímo v klášteře.⁵⁰ Jmenovitě to byli opat Theobald, převor P. Robert a podpřevor P. Romuald. Dalších dvanáct mnichů poté bylo činných mimo konvent.⁵¹

2.5 Po konci druhé světové války

Po konci druhé světové války roku 1945 byli nuceni mniši německé národnosti v rámci odsunu opustit svůj dosavadní domov – klášter. Kvůli nedostatku českých cisterciáckých duchovních byl klášter předán salesiánům Dona Boska.⁵² Rok 1945 znamenal významnou změnu nejen pro československé dějiny, ale také pro klášter Osek. Dne 12. června 1945 se vrátil osecký český řeholník P. Zikmund Kapic, který byl jmenován převorem.⁵³ Toto období přineslo další temné chvíle jako vysídlení německých cisterciáckých mnichů, jejichž opat

---

⁴⁶ T. STANĚK: Odsun Němců a křesťanů 1945–1948, in: Střední Evropa revue pro středoevropskou kulturu a politiku, s. 122–123.

⁴⁷ B. TYLOVÁ, Kulturně historické dědictví kláštera cisterciáků v Oseku, bakalářská práce, s. 42.

⁴⁸ J. MACEK, Dějiny oseckého kláštera, in: 800 let kláštera Osek, jubilejní sborník, s. 76.

⁴⁹ V. KRAFT, Život oseckého kláštera v politických proměnách 20. století, bakalářská práce, s. 50.

⁵⁰ Tamtéž, s. 50.

⁵¹ Například P. Zikmund byl farářem pražské arcidiecéze, P. Bernhard profesorem v Litoměřicích. P. Konrad byl administrátorem v Rosenthalu/Róžantu v Horní Lužici, Ubald, který byl proboštem v St. Marienthalu.

⁵² A. JEŽKOVÁ, Tichá srdce, kláštery a její lidé, Praha 2013, s. 132.

⁵³ Nebyl to však jediný český, spolu s ním se vrátil například P. Nivard Krákora.

Harzer byl pro (neoprávněné) podezření z kolaborace s nacisty zatčen.⁵⁴ Ten se o svém osudu rozepsal v jednom ze svých dopisů.⁵⁵

---

⁵⁴ Zemřel roku 1949 v Rakousku.

⁵⁵ V. KRAFT, Život oseckého kláštera v politických proměnách 20. století, bakalářská práce, s. 24.

Dne 24. září roku 1945 došlo ke konfiskaci klášterního majetku na základě Benešova dekretu č. 5.⁵⁶ Dekret však v té době nevycházel z předválečného označení státně nespolehlivé osoby, ale prohlásil, že státně nespolehlivé jsou všechny osoby německé a maďarské národnosti, a dále „osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky.“⁵⁷ Tímto byli řeholníci považováni pohledem totalitního státu za osoby jednající protistátně, je ovšem zřejmé, že argumenty byly zcela nelegitimní.⁵⁸

Na podzim roku 1946 byli všichni řeholníci přímo z vazby vysídleni do Rakouska. Z oseckých řeholníků zůstali pouze dva české národnosti – P. Zikmund Kapic a P. Nivard Krákora.⁵⁹ P. Zikmund Kapic se proti konfiskaci snažil odvolat, avšak marně.⁶⁰

Kvůli odsunutí většiny německých cisterciáků se rozhodlo o předání salesiánům Dona Boska.⁶¹ Jak je psáno ve sborníku k 800 letům oseckého kláštera, duchovní správa byla převzata P. Jaroslavem Novosadem.⁶² Salesiánům bylo svěřeno v okolí několik škol, věnovali se školní i mimoškolní výchově. Pořádali v Oseku i v menším Hrobě různá divadelní představení, která měla velký úspěch.⁶³ Obecně se velmi věnovali umění, takže nebylo vůbec překvapující, že zde vznikl zde ještě spolu s několika bohoslovci orchestr, který doprovázel příležitostně chrámový sbor především o vánočních svátcích. Také účinkoval při divadelních zpěvohrách, které se hrály na salesiánské scéně.⁶⁴

---

⁵⁶ Dekret č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, vydaný 19. května 1945, je jedním z nejdůležitějších dekretů presidenta Beneše.

⁵⁷ Dostupné z https://iuridictum.pecina.cz/w/Dekret_%C4%8D._5/1945_Sb.

⁵⁸ V. KRAFT, *Život oseckého kláštera v politických proměnách 20. století*, bakalářská práce, s. 50.

⁵⁹ J. ANTOŠOVÁ a kolektiv (ed.): *800 let kláštera Osek, jubilejní sborník. Osek 1996*, s. 76.

⁶⁰ F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 do návratu cisterciáků*, in.: *800 let kláštera Osek – Jubilejní sborník*, Osek 1996, s. 89.

⁶¹ P. KONOPÍK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938–1950*, diplomová práce, s. 64.

⁶² J. ANTOŠOVÁ a kolektiv (ed.): *800 let kláštera Osek, jubilejní sborník. Osek 1996*, s. 76.

⁶³ Tehdy už si vše salesiáni pořídili sami, postavili jeviště, malovali kulisy.

⁶⁴ Výpověď Jana Vývody.

3 Bezprostředně po únoru 1948

3.1 Církev „nepřítel číslo jedna“

V roce 1946 po prvních demokratických parlamentních volbách, při kterých se rozdělovaly významné mocenské pozice, se komunistům podařilo zvítězit na území celého Československa se ziskem 93 poslaneckých mandátů v českých zemích a 21 na území Slovenska.⁶⁵ Nezávislost si po „únoru“ zachovaly krátkou dobu i církve. Stala se tak proto, že především církev katolická představovala ideově i organizačně nadnárodně stmelovaný orgán s dlouhou a bohatou historií, který neměl obdoby.⁶⁶ I to bylo důvodem, proč se zrovna katolická církev stala pro komunistický režim nepřítelem číslo jedna. A proč zrovna největší nenávist byla namířena proti církvi katolické? Hlavním důvodem bylo to, že se jednalo především o církev nejpočetnější. K 1. březnu roku 1950 se hlásilo k této církvi v celé republice cca devět miliónů obyvatel, to je 76,5 % obyvatelstva.⁶⁷ Dalším významným důvodem byla silná organizovanost, disciplinovanost a existence církevní hierarchie.⁶⁸ Dalším argumentem komunistů bylo napojení československé katolické církve na Řím, od kterého se církev snažila odtrhnout a vytvořit samostatnou církev. Čtvrtým důvodem bylo, že pouze katolická církev nesouhlasila s uznáním legitimacy poúnorového režimu. Můžeme říct, že existoval ještě jeden problém a to platnost dvojího práva – státního a církevního.⁶⁹

Už dne 27. února, dva dny po komunistickém puči, zastavili komunisté vydávání většiny českých a slovenských katolických časopisů.⁷⁰ Výjimkou snad byla méně známá periodika, na která se zapomnělo. Církev tak zůstala bez potřebného tisku. Byl to od komunistů zcela logický krok.

Téměř ze všech okresů Československa se šířily zprávy o šikanování a perzekuci kněží. Například na východním Slovensku dokonce policie přepadla a obsadila klášter baziliánů a zatkla dvanáct tamních mnichů s obviněním, že nabídli pomoc banderovcům.⁷¹

---

⁶⁵ K. KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, s. 62.

⁶⁶ V. VAŠKO, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, s. 13.

⁶⁷ V. VAŠKO, *Dům na skále, Církev zkoušená, 1945 – začátek 1950*, s. 211.

⁶⁸ Proto se komunisté snažili narušit jednotu církve, roztrždit je na „pokrokové“, „nevyhraněné“ a „reakční“.

⁶⁹ V. VAŠKO, *Dům na skále, Církev zkoušená, 1945 – začátek 1950*, s. 211.

⁷⁰ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, s. 13.

⁷¹ Tamtéž, s. 13.

3.2 Vlastenečtí kněží a kolaboranti

Po únoru 1948 se vztah církve a moci v Československu dostal do zcela bezprecedentní situace. Ani církve, ani komunisté neměli žádné zkušenosti se vzájemným jednáním. Komunisté měli jen poznatky ze sovětské historie a zkušenosti ze zemí sovětského bloku. Představitelé církve měli o komunistech vyhraněné představy: byli ateističtí a protináboženští s jasným programovým cílem zničit církve.⁷² Už v roce 1947 Informační byro KS církve a Vatikán označil za nepřítel a záhy po únoru již za úhlavního nepřítel.

Někteří kněží se však nebránili přímé spolupráci s komunisty. Mezi jedním byl například jmenovitě Josef Plojhar, český a československý kněz a člen Československé strany lidové, který už bezprostředně po konci druhé světové války navázal spolupráci s komunisty a stal se tajným členem KSČ. Po převratu v roce 1948 se stal loajálním členem ČSL ke komunistickému režimu. Byl ústřední postavou v katolických organizacích iniciovanými komunisty, stál v čele například ve skupině Mírové hnutí katolického duchovenstva.⁷³

3.3 První případy zatčení a soudních procesů s řeholníky

V létě a na podzim roku 1945 došlo k prvnímu zatýkání řeholníků. Mezi prvními byli dominikáni P. A. Zemek, P. M. P. Habáň, P. A. Stříteský SchP, P. J. Hartl OH, se kterými byly následně vedeny procesy.⁷⁴

V období od února 1948 do dubna 1950 během akce K, přezdívané jako bartolomějská noc mužských klášterů, bylo na našem území odsouzeno přes 50 řeholníků všech řádů a kongregací, další duchovní byli propuštěni na amnestii prezidenta republiky v říjnu 1949 či odsouzeni později.⁷⁵

Jak Vojtěch Vlček v knize *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964* píše, v mnoha případech řeholníků, kteří byli odsouzeni mezi lety 1948–1950, se jednalo o představené klášterů a jiné významné osobnosti, aktivně a otevřeně projevující svůj

---

⁷² K. KAPLAN, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, s. 23.

⁷³ MHKD - původním názvem Velehradský výbor katolického duchovenstva, bylo hnutí existující Československu v letech 1950–1968, jehož prostřednictvím komunistický režim prosazoval svou politiku v římskokatolické církvi.

⁷⁴ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1996*, s. 58.

⁷⁵ Tamtéž, s. 58.

nesouhlas a náboženskou nesvobodou, které představitelé moci vnímali jako osoby nebezpečné, a které je proto nutno uvěznit.

Všichni obžalovaní dostali označení „vatikánští špioni“ a podle obžaloby si řády měly mezi sebou protistátní činnost rozdělit, tak např. premonstráti měli shromažďovat zbraně připravovat ozbrojené povstání, jezuité a redemptoristé prý obstarávali špionáž všeho druhu a narušovali mravní výchovu čs. mládeže.⁷⁶

V tomto období z obavy likvidace či izolace některých kněží bylo na přelomu 40. a 50. let tajně vysvěceno několik nových biskupů, aby byla vytvořena náhradní hierarchická struktura, kterou se snažili před veřejností ukrýt.⁷⁷

---

⁷⁶ Tamtéž, s. 65.

⁷⁷ K. KAPLAN, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, s. 67.

3.4 Schismatická katolická akce

První strategií ze strany státu, jak eliminovat vliv Vatikánu, bylo ustavení „hnutí pokrokových katolíků“ – tzv. Katolické akce. Toto hnutí se mělo stát hlavním mluvčím církve a státu pro otázku vyjednávání a navázání spolupráce. Tento plán měli na starosti právě kolaborující kněží, kteří hnutí zřídili dne 10. června roku 1949.⁷⁸ Název Katolická akce bylo původně označení pro organizaci, která šířila katolictví ve společnosti. I z důvodů zneužití jména, mimo jiné také pod nátlakem a výhrůzkami podepsalo její úvodní prohlášení kolem 1500 duchovních a tisíce věřících. Reakcí na to bylo vydání pastýřského listu „Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky“ biskupy, kteří v něm upozorňovali a poukazovali na skutečnou situaci – jak se stát vůči církvi chová a proč s ním zastavili chování. Úkolem hnutí byl zejména rozkol uvnitř církve a jelikož bylo zřejmé, že svého hlavního cíle nedosáhne kvůli naprosté nedůvěryhodnosti, přestala být katolická akce preferována a poté zanikla v roce 1951 úplně.

Svatý stolec však na celou situaci reagoval tak, že kongregace Posvátného officia vydala dekret, na jehož základě byli exkomunikováni všichni, kteří k ní přistoupili či přistoupí dobrovolně a naprosto vědomě. Dekret se tedy netýkal těch, kteří do hnutí vstoupili pod nátlakem či z nevědomosti.

3.5 Nové církevní zákony

Církevními zákony, které byly vytvořeny po roce 1949, byl kodifikován podřízený vztah církve vůči státu. Těmito legislativními akty mělo být legalizováno vše, čeho se stát dopouštěl mimo – či protizákonně.⁷⁹ Všechna nařízení a vyhlášky byly určeny pro všechny typy církve (římskokatolická, československá, evangelická a další).

Zákonem č. 217/1949 Sb. se zřizoval Státní úřad pro věci církevní, zákonem č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem byl kodifikován podřízený vztah církve vůči státu. Tento zákon upravoval dvě hlavní oblasti: zaprvé působení duchovních všech církví bezpodmínečně navázal na státní souhlas, zadruhé převzal na sebe veškeré hospodářské závazky spojené s činností církví – platy duchovních, opravy budov,

⁷⁸

⁷⁹ K. KAPLAN, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, s.2.

samotný výkon kultu.⁸⁰ V dalším zákoně se stanovilo, že duchovní může svůj úřad vykonávat jen tehdy, má-li k tomu svolení státu.⁸¹

V tomto temném období přešel na stát veškerý veřejný i soukromý majetek i se všemi právy i závazky s těmi plynoucí. Stát péči a správu majetku velmi zanedbával, jelikož státní příspěvky na opravy kostelů byly poskytovány velmi zřídka, hlavním zdrojem příjmů byly kostelní sbírky.

Rozsáhlé změny v právním postavení církve po přijetí církevních zákonů položily základ novým církevním poměrům a vnitřnímu životu církví. Komunisté uzákonili právo a povinnost státu zasahovat do vnitřní správy církve a zrušili tedy její autonomii. Podle Karla Kaplana biskupové poukazovali zejména na některá ustavení zákonů a nařízení: například na to, že o ustavování duchovních do funkcí rozhoduje stát a tím pádem se duchovní stávají státními zaměstnanci.⁸²

3.6 Vládní zmocněnci v kláštorech

Dne 15. března roku 1950 byli do vybraných mužských klášterů a kongregací dosazeni vybraní vládní zmocněnci. Mezi ně patřili především ti, kteří se zabývali výchovou mládeže nebo výukou. Zpravidla to byli dva úředníci, jeden pro věci školské a druhý pro věci hospodářské (příslušník Státní Bezpečnosti). Stravu a ubytování jim musel zajistit klášter.⁸³ Mezi ústav, kam byli vládní zmocněnci dosazeni, patřil například i salesiánský ústav v Ústí nad Labem v Trmicích.⁸⁴ Hlavní úkol vládních zmocněnců byl prostý – zmapovat situaci a náladu v těchto ústavech mezi řeholníky a chovanci. Snažili se také odhalit vlivy dosavadních pro komunisty nevhodných vychovatelů.

Podobně jako v Trmicích jednali vládní zmocněnci i v dalších salesiánských ústavech. V Ořechově se situace vyhrotila až na tolik, že došlo ke střetu Bezpečnosti a místních věřících, kteří bránili oblíbené salesiány. Pro výstrahu byl proto zadržen, bez soudu převezen do internačního kláštera v Želivě Karel Polák, ředitel domova.⁸⁵

---

⁸⁰ Tamtéž, s. 26.

⁸¹ Státní souhlas býval zpravidla jen pro jednu obec, maximálně pro okres.

⁸² K. KAPLAN, *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*, s. 26.

⁸³ V. VAŠKO, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, s. 130.

⁸⁴ Dům byl otevřen roku 1948 po pozdní dobu povoláním ke kněžství.

⁸⁵ Tamtéž, s. 133.

A tak salesiánská snaha se realizovat a vzdělávat byla bohužel přerušena dalšími kroky namířenými komunistickou stranou proti církvi. Nasazení vládních zmocněnců do ústavů byl bohužel jen začátek.⁸⁶

Právě salesiáni patřili mezi ti, kteří byli přesunuti do CK Osek. Ještě předtím se však zasloužili o rozvíjení činností především mezi dělnickou mládeží z řad dosídlenců Sudet, která byla velmi potřebná v poválečném rozvráceném Československu.⁸⁷

---

⁸⁶ V. ŠVARC, *Působení Salesiánů Dona Bosca v České republice po roce 1989*, bakalářská práce, s. 18.

⁸⁷ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 111.

4 Akce K – bartolomějská noc mužských klášterů

Hlavním nástrojem ochromení a umlčení církve v Československu se stala internace hlav místních církví.⁸⁸ Režim z taktických důvodů (špatné zkušenosti z lidově demokratického zahraničí) vyhýbal veřejným soudním procesům, volil cestu tiché likvidace protivníků režimu. Josef Beran se stal prvním „vyvoleným“ na kterém byla tato strategie úspěšně odzkoušena.⁸⁹ Beran se tak stal nacistickým a zároveň i komunistickým politickým vězněm. Od komunistů to byl logický a prediktivní postup, jelikož pražský arcibiskup Beran jakožto hlavní persona katolictví v Československu se sám negativně zviditelnil v očích komunistů tím, že po puči v roce v únoru roku 1948 odmítl podřídit církev komunistické vládě a aktivně vystoupil proti komunistické „Katolické akci“.⁹⁰ Stalo se tak pár dní po únorovém převratu, kdy ho navštívil generální sekretář ústředního akčního výboru Národní fronty a nový ministr spravedlnosti JUDr. Alexej Čepička, který ho požádal, aby katolická církev v Československu veřejně zaujala kladné stanovisko k novému režimu. Josef Beran byl internován ihned po návratu z chrámu sv. Víta. Ve své rezidenci byl protiprávně internován do března 1951, kdy odtamtud byl převezen několikrát na různá místa po celém Československu, kde žil bez rádia novin a nuceně v izolaci.⁹¹ Během věznění byl sledován StB, která se na něj snažila vyrobít a shromáždit kompromitující materiály, které se ale vyrobít nepovedlo a akce dopadla fraškou.

Josef Beran nebyl však jediný, který byl internován a sledován. Od počátku 1950 byl ve své rezidenci internován královéhradecký osmdesátiletý Mořic Pícha, který ve své rezidenci i zemřel 12. listopadu 1956. Na Velikonoce téhož roku skončila svoboda olomouckého biskupa Josefa Karla Matochy, kdy k němu nebyli vpuštěni ani rodinní příslušníci a v internaci zemřel po dlouhých jedenácti letech v důsledku nedostatečné lékařské péče.

Také pro českobudějovického Josefa Hloucha skončila svoboda osudného roku 1950.⁹² Trochta byl poté propuštěn na velkou amnestii k patnáctému výročí konci války v květnu roku 1960.

---

⁸⁸ Mám na mysli církve pravoslavnou, evangelickou, římskokatolickou.

⁸⁹ K. KAPLAN, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, s. 76.

⁹⁰ Státem řízená organizace založená dne 10. června 1949 z popudu představitelů KSČ za pomoci tzv. vlasteneckých kněží.

⁹¹ K. KAPLAN, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, s. 76.

⁹² Tamtéž, s. 77.

Stejná situace panovala i na Slovensku, kdy rok 1950 byl osudným pro mnoho vysokých představitelů slovenské církve. Mezi nimi byli trnavský biskup Ambróz Lazík, nistranský Eduard Nécsey, Michal Buzalka nebo také jeden z nejpřednějších představitelů slovenské církve Ján Vojtaššák.

Někteří kněží byli „pouze“ internovaní v domácím vězení, drženi v izolaci a sledováni StB, bez možnosti kontaktu s rodinnými příslušníky, bez dosahu rozhlasu nebo novin. S některými byly plánovány naprosto protiprávně soudní procesy bez možnosti odvolání. Například právě s již zmiňovaným Trochtem byl vedený soud v červenci 1954. Spolu s dalšími souzenými kolegy byl obžalován z pokusu o zničení a rozvracení lidově demokratického zřízení a společenského řádu republiky ze shromažďování zpráv obsahující státní tajemství, jež prý údajně odesílal státními sekretariátu Vatikánu.⁹³

4.1 Příprava

V polovině dubna 1950 zahájily bezpečnostní orgány SÚC tzv. Akci K neboli soustředění mužských řádů do devíti různých klášterů po Československu. Příprava akce však přišla mnohem dříve, konkrétněji o rok dříve už v dubnu roku 1949, kdy se u vykonavatelů církevní politiky zvýšil zájem o „vyřešení“ otázky řeholních řádů po jednání s představenými řádů dne 19. července.⁹⁴

Od ledna 1950 se poté zabývali konkrétními návrhy na centralizaci. Dne 20. ledna obdrželi komunisté přesné údaje a konkrétní čísla – v 891 kláštorech a řádových domech bylo 14 230 řeholníků a řeholnic.⁹⁵

Ti, kteří stojí za touto hanebnou událostí, jsou především komunisté z politbyra KS – Alexej Čepička, Vlado Clementis, Zdeněk Fierlinger, Václav Kopecký, Viliam Široký, a Jiří Hendrych.⁹⁶ Ráda bych také uvedla JUDR. Jaroslava Havelku, který stál v čele a řídil stovky příslušníků Státní a Národní bezpečnosti a jejich dobrovolným pomocníkům z řad KSČ.⁹⁷

Původně se předpokládalo vzhledem ke složitosti celé akce s jejím provedením v několika etapách, Státní úřad církevní dostal za úkol vypracovat podrobný plán postupu při centralizaci

---

⁹³ K. KAPLAN, *Katolická církev v Československu 1948–1989*, s.79.

⁹⁴ K. KAPLAN, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, s. 118.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

⁹⁷ Tamtéž.

mužských řádů včetně výběru centralizačních klášterů. Ten také navrhoval provést akci nejdříve ve městech, poté na vesnicích. Dne 20. ledna 1950 přijalo předsednictvo KSČ po schůzi konkrétnější plán na likvidaci klášterů nakonec „pouze“ ve dvou etapách.⁹⁸ SÚC připravoval akci K ve spolupráci s Bezpečností, která především měla zajišťovat odvoz řeholníků do centralizačních klášterů. Kvůli hladkému průběhu akce bylo potřeba vyřešit mnoho logistických a organizačních záležitostí: zda se má akce uskutečnit jednorázově, tj. myšleno v jednom dni (doporučováno Bezpečností z obavy možného vyzrazení dalších zásahů) nebo ve více dnech, nebo zda se má akce zorganizovat jako úřední, silou vedený zásah Bezpečnosti nebo jako zásah, kombinovaný s přesvědčováním řeholníků. Jak Karel Kaplan píše, vedení KSČ rozhodlo akci K nakonec provést naráz a jen administrativně, zároveň ji zahájit „teprve po projednání trestního případu opatů Tajovského a Machalky“.⁹⁹ Bezpečnost totiž velmi dobře věděla, že tento monstrproces přinese velké odhalení o nepřátelské činnosti řádů a představených.

Podle mého názoru komunisté moc dobře věděli, že potřebují duchovní zdiskreditovat v očích veřejnosti, aby uvěřila, jakých hrozných přečinů proti republice a jiných ničemností se duchovní dopouštějí.

4.2 Průběh a výsledek

Akce byla provedena na jaře v noci z 13. dubna na 14. dubna 1950 po ukončení výše zmiňovaných procesů. Jak píše František Skřivánek v *jubilejním sborníku k výročí 800 letům oseckého kláštera*, touto nocí započala velká zkouška pro 14 230 řeholníků a řeholnic, kteří až do té doby sloužili Bohu a lidem v 891 klášterech a řádových domech na celém území tehdejšího Československa. Tento údaj jsem také našla sama v Národním archivu v Praze na Chodově.¹⁰⁰

Do centralizačních a internačních klášterů, které byly předem vybrány, Bezpečnost odvezla 1 746 řeholníků ze 137 řádových domů. Za několik dní dne 26. dubna začala druhá etapa, kdy úřady nutily představené zbylých řádů k centralizaci dobrovolnou cestou. Akce K skončila 4. května s bilancí: bylo převezeno 2376 řeholníků z 28 řeholí a 219 domů, z toho 175

⁹⁸ K. KAPLAN, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, s. 159.

⁹⁹ Machalka a spol. byl velký politický proces proti představitelům řádů Bohumilu Vítu Tajovskému a Augustinu Machalkovi.

¹⁰⁰ F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků in, 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*, s. 84.

do internačních nebo centralizačních (s mírnějším režimem) klášterů.¹⁰¹ Jak K. Kaplan uvádí, Slánský, který celou akci vedl, v dopise krajským výborům KSČ líčil celkovou spokojenost s výsledkem: „Zasazujeme dosud největší ránu reakční katolické hierarchii, jejím imperialistickým rezidentům, likvidujeme mimořádně aktivní a nebezpečnou agenturu nepřítelů v naší zemi. Zásah podstatně přispěje ke zlomení vlivu imperialistických agentů v katolické církvi.“¹⁰²

Akce však neproběhla tak hladce, jak si komunisté představovali. Na osmi místech na Slovensku došlo ke srocení občanů proti transportu řeholníků. Z toho ve třech případech se situace vymkla z rukou a došlo k uvěznění několika věřících. V Česku byla situace podstatně klidnější a Bezpečnost tu měla vše pod kontrolou.¹⁰³

4.3 Akce Ř jako reakce na Akci K

Komunistický režim v Československu v rámci neustálého boje proti náboženství a katolické církvi pronásledoval a stíhal nejen biskupy, stovky kněží a tisíce laiků po celé zemi, ale také řádové sestry. K roku 1950 je známo, že v tehdejší Československu žilo v 502 klášterech 7 643 řeholnic všech řádů a kongregací.¹⁰⁴ Jak se dál Vojtěch Vlček, který se specializuje na období pronásledování katolické církve v Československu, v předmluvě knihy *Sestry* uvádí, že u nás celkem v té době působilo 32 ženských řádů, z nichž nejpočetnější byly Kongregace Milosrdných sester sv. Kříže (1 414 členek), Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského – boromejky (1 048) a Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame (858).¹⁰⁵

Výsledek první etapy akce K podnítil komunistické vedení k další akci zaměřené proti ženským řádům a kongregacím – s názvem „Akce Ř“. Během této události mělo dojít k „pozwolnému a pokud možno dobrovolnému soustředění jeptišek a jejich pracovního využití.“ Hlavním důvodem tohoto spěchu byly požadavky armády na řádové budovy.¹⁰⁶

Celková bilance této akce byla v Československu následující: ze všech řeholnic, jichž bylo přibližně 11 000, bylo v první etapě, které proběhla ve dnech 26.7.–15.8., v součinnosti

---

¹⁰¹ K. KAPLAN, *Stát a církev v Československu*, s. 120.

¹⁰² Tamtéž, s. 120.

¹⁰³ Tamtéž, s. 121.

¹⁰⁴ K. HLADKÁ, *Sestry*, s. 202.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 202.

¹⁰⁶ K. KAPLAN, *Stát a církev v Československu*, s. 122.

s armádou přemístěno 289 řádových sester z deseti budov. V druhé etapě, která se uskutečnila skoro o dva měsíce později, bylo 4 073 řeholnic svezeno z 339 objektů do 33 středisek. V další etapě pak bylo z těchto středisek 2 000 řeholnic převedeno do průmyslu.

Přestože nebyly řeholnice na rozdíl od mužských řeholí tak jednorázově a násilně odstraněny ze života společnosti a mohly například nosit řádový šat, byly vystaveny podobně šikaně jako mužské řehole.¹⁰⁷

Plán byl rozpracován do několika fází – první z nich bylo soustředění řeholnic v několika centralizačních táborech. Druhá etapa (listopad – prosinec roku 1950) se zaměřila na snížení vnitřní disciplíny jednotlivých řádů, jež mělo vést k odchodu řeholnic do civilu.

Ani řeholnicím se nevyhnuly soudní procesy, jimiž byly zastrašovány kromě samotné internace. S ženskou obdobou monstrprocesu s představiteli mužských řádů (Machalka a spol.) se nesetkáme. Nesmíme však zapomenout zmínit, že např. v monstrprocesu Mádr a spol. byly odsouzeny dvě řeholní představené – Žofie Bohumila a Marie Vintrová.¹⁰⁸ Sestry byly nejčastěji odsuzovány kvůli pomoci perzekuovaným osobám – kněžím i laikům (poskytnutí noclehu i dlouhodobému úkrytu, zajištění jídla, kontaktů, převedení za hranice).

4.4 Internování kněží

Komunistický režim si dobře uvědomoval, že otázka církve není záležitostí jen věřících, ale především otázkou duchovenstva. Chtěli-li komunisté zlikvidovat církev, potřebovali odstranit kněží napříč celou katolickou hierarchií. Internování nebyli jen řeholníci nebo kněží, ale internace a stíhání se týkalo také vysoce postavených hierarchů jako biskupů a arcibiskupů, mezi které patřili například pražský arcibiskup Josef Beran nebo litoměřický biskup Štěpán Trochta.¹⁰⁹

4.5 Internační a centralizační střediska

Komunisté zřizovali internační a centralizační střediska za účelem izolace a převýchovy „protispolečenských živlů“ především v pohraničí kvůli řídkému osídlení oblastí. Záminkou pro soustřeďování řeholníků do několika určených klášterů bylo údajné ukrývání nepřátelských agentů a skladiště zbraní v prostorách klášterních areálů. To však bylo pouhým

¹⁰⁷ K. HLADKÁ, *Sestry*, s. 203.

¹⁰⁸ K. KAPLAN, *Stát a církev v Československu*, s. 182.

¹⁰⁹ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, s. 176.

vedlejší motivem a pravý důvod byl jednoduchý a zřejmý. Snažili se ve společnosti vzbudit pochyby o řeholnicích a jejich údajné protistátní činnosti, kterou provozovali v klášterech místo svého poslání.

Duchovní byli také nuceni pracovat v PTP.¹¹⁰ Proti zmiňovaným „protispolečenským živlům“ nemohla být vedena žádná soudní řízení kvůli chybějícím důkazům, které neexistovaly.¹¹¹ „Bez obvinění, bez soudu, proto i bez možnosti obhajoby, dostávali se do internačních klášterů, přesněji koncentračních táborů, nevinní lidé na podkladě administrativního rozhodnutí Státního úřadu pro věci církevní nebo krajského či okresního národního výboru.“¹¹²

Vybralo se několik hlavních internačních táborů, kam bylo přemístěno nedobrovolně ve dvou etapách v dubnu a květnu 1950 přibližně 2 000 řeholníků. Mezi vybranými kláštery byly v Čechách Broumov, Osek u Duchcova, Bohosudov, Králíky, Česká Kamenice, Želiv a na Slovensku Podolinec, Jasov, Pezinok, Báč, Malacky, Hlohovec, Beňadik a Močenok.¹¹³

Délka pobytu v těchto „převýchovných“ klášterech se lišila, nebyla nijak určena, takže soustřeďování nevěděli, kdy se odtamtud dostanou na svobodu. V čele tábora stál politický zmocněnec – velitel tábora, který byl odpovědný přímo SÚC.¹¹⁴

Komunisté si také dali záležet na obměně zaměstnanců. Jak píše Vojtěch Vlček: „Objekt hlídali ozbrojení příslušníci SNB, kteří byli často střídáni, aby „zbytečně“ s řeholníky nesoucítili a nesnažili se jim ulehčit život v táboře.“

Jak vypráví internovaný Jan Vývoda v CK Osek v Pamětech národa: „Po čase se musela ostraha měnit, aby byli řeholníci aspoň trochu hlídáni. „Každý měsíc je museli střídat, po delší době už byli nepoužitelní. Jeden dozorce z Jihlavy vydržel tři měsíce a odešel, říkal, že je zvyklý stýkat se s lidmi, kteří jsou zavření, protože něco udělali, ale není schopen komunikovat s lidmi, kteří jsou bez viny. Choval se k nám neobyčejně slušně.“¹¹⁵

Do františkánského kláštera v Hejnicích byli v průběhu „akce K“ sváženi právě františkáni, kde byli sledováni jednotkami SNB. Později mezi nimi byli také řeholníci z jiných církevních řádů jako augustiniáni, benediktini, petrini a eucharistiáni. Pracovali jednak v klášteře,

¹¹⁰ Pracovní technické prapory fungovaly v letech 1950–1954, zřizovatelem byla Československá lidová armáda.

¹¹¹ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, s. 82.

¹¹² V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, s. 164.

¹¹³ V. HOFFMANNOVÁ, *Řeholníci versus totalita. Případ tzv. centralizačního kláštera na Hoře Matky Boží u Králík (1950–1960)*, bakalářská práce s. 29–31.

¹¹⁴ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, s. 82.

¹¹⁵ Místa paměti národa, 2018 [online], Po měsíci byli dozorce nepoužitelní [cit. 2022-11-24]. Dostupné z <https://www.mistapametinaroda.cz/?lc=cs&id=514>.

v porcelánce, v textilní výrobě nebo na pile. I na tomto místě bylo později zřízeno centralizační středisko pro řeholnice.¹¹⁶

Stejně tak ze starého benediktinského kláštera ze 13. století se stal centralizační tábor, kde bylo soustředováno kolem 300 řeholníků. Izolováni a sledováni zde byli premonstráti, těšitelé, kapucíni, dominikáni, maltézští rytíři a křížovníci. Pracovalo se zejména na poli, v lese nebo v továrně. Z tohoto tábora jezdili řeholníci také na politická školení sloužící k jejich převýchově do České Kamenice. V září 1950 byl zrušen i tento tábor a řeholníci byli přesunuti na jiné místo.¹¹⁷

V Moravci vznikl charitní dům pro velmi nemocné a staré řeholníky, o které pečovaly sestry De Notre Damme. I tady byli řeholníci hlídáni a izolováni.¹¹⁸

Premonstrátský klášter v Želivě patřil mezi jakýsi „superinternační“ tábor, který byl považovaný za kárný tábor. Říkalo se: „Pošleme vás do Želiva,“ vyhrožovali dozorcí řeholníkům, když se kárně provinili. Některé výhrůžky se naplnily, a také právě proto v Želivě pobývalo dvacet různých řeholních společností asi s 500 řeholníky. Nejvíce zde bylo zastoupeno jezuitů, františkánů, salesiánů a redemptoristů.¹¹⁹ Řeholníci byli ubytováni v kasárnách nebo věznicích. I tam mnoho pracovních příležitostí představoval sám tábor, kde se vyskytovala kuchyň, prádelna, různé sklady, dílny, nebo kanceláře.¹²⁰ Byl zde internován například Mons. Josef Valerián, kterého vyzpovídal Vojtěch Vlček v knize *Když jsem hlásal, kdy jsem snášel*.¹²¹

V Hájků u Kladna a v České Kamenici vznikla tzv. přeškolovací střediska, jejichž cílem byla převýchova a náprava především mladých řeholníků. Strategií komunistického vedení bylo izolovat staré řeholníky od mladších a ty pak byli posláni do těchto středisek na převýchovu.¹²² Záměrem mělo být samozřejmě i to, aby převýchovou překonali stále se zvětšující propast mezi jednotlivými řeholníky. Bylo sem tedy svezeno na přeškolení přibližně 100 mladých řeholníků z řad salesiánů, redemptoristů, jezuitů, františkánů a dalších řádů. Komunisté se také snažili odvést pozornost mladých mužů od jejich poslání, o což se snažili prostřednictvím četby socialistické, nebo dokonce nemravné. Mladí muži byli

---

¹¹⁶ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací*, s. 89–90.

¹¹⁷ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací*, s. 90–91.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, s. 167.

¹²⁰ Tamtéž, s. 167.

¹²¹ V. VLČEK, *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel: rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989*, s. 303.

¹²² Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

převezení na stavbu klíčovské přehradu nebo na jinou manuální práci.¹²³ V archivu jsem k tomuto tématu našla záznamy o vyplácení mezd řeholníkům, kteří pracovali například v duchcovských sklárnách.¹²⁴

Centralizační tábor Osek rozhodně nepatřil mezi tábory s nejpřísnějším režimem. Podle výpovědi Jana Vývody jsem usoudila, že byl osecký režim o dost mírnější a ne tak omezující v rámci možností. Řeholníci si mohli hrát ve volných chvílích divadelní představení, hrát na hudební nástroje atd.

4.6 Situace na Slovensku

Na Slovensku byla situace podobně napjatá. Kolem dvou set řeholních představených bylo svezeno napřed do Pezinku. Tam však pro ně nebyla absolutně nic připraveného, takže řeholníci byli nuceni spát na slámě. Odtamtud je po několika dnech převezli do Báce, kam Bezpečnost již dříve část uniatských kněží v čele s biskupy Gojdičem¹²⁵ a Hopkem¹²⁶. V Báci byli představení řádů do září 1950, kdy je hromadně naložili do autobusů a odvezli na východ. Báli se, že budou přesunuti na Sibiř, avšak cíl cesty byl Podolíneec, který se nachází přibližně 200 km od sovětských hranic. Na místě bylo internováno cca 600 řeholníků. Během několika let odsud uteklo asi dvacet kněží, kteří však byli pochyťáni a byli souzeni jako zločinci, kteří spáchali velezradu.¹²⁷

---

¹²³ V. HOFFMANNOVÁ, *Řeholníci versus totalita. Případ tzv. centralizačního kláštera na Hoře Matky Boží u Králík (1950–1960)*, bakalářská práce, s. 26.

¹²⁴ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 109.

¹²⁵ Blahoslavený Pavel Peter Gajdič byl odsouzen ve vykonstruovaném procesu k doživotnímu vězení, ztrátě všech občanských práv a zaplacení pokuty ve výši 200 000 Kčs za údajnou velezradu a špionáž (rozsudek byl v plném rozsahu zrušen až v roce 1990). Během následného krutého věznění mu bylo přislíbeno propuštění, pokud by uznal spojení s pravoslavnou církví a údajně mu byl nabízen i post patriarchy. Ten odmítl. Zemřel na následky mučení a krutého věznění v den svých dvaasedmdesátých narozenin ve věznici Leopoldov.

¹²⁶ Blahoslavený Vasil' Hopko prošel nejkřutějšími komunistickými věznicemi (mimo jiné Mírovem a Leopoldovem). V průběhu věznění mu bylo nabídnuto stejně jako biskupu Gojdičovi propuštění a post patriarchy pravoslavné církve v Československu, pokud přestoupí k pravoslaví a stvrdí jeho spojení s řeckokatolickou církví, nicméně toto on odmítl stejně jako Gojdič.

¹²⁷ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, s. 168.

5 Centralizační tábor Osek

„Pražský proces se skupinou řádových kněží ukázal, že některé řády a kongregace stojí zcela ve službách zahraničních nepřátel našeho státu. Podle jeho pokynů rušily soustavně výstavbu naší vlasti, konaly špionážní službu a připravovaly ozbrojené povstání. Proto bylo nutné zakročit alespoň proti nejnebezpečnějším z nich zbaviti, je možnosti, aby pokračovaly ve své protistátní činnosti. Kláštery těchto řádů budou dnes proto vyklizeny a řeholníci budou soustředěni do několika klášterů. Účelem zásahu není, abychom zničili řehole, nýbrž, abychom překazili protistátní činnost řeholníků a vlivem užitečné práce a soustavné výchovy je získali pro režim. Tento úkol musí mítí neustále na mysli osoby, které ustanovujeme k vedení jednotlivých centralizačních klášterů. Proto necht' se k soustředěným řeholníkům chovají sice pevně, ale slušně a spravedlivě.“¹²⁸ Tato informace patřila tehdejší osobě, které byly pověřené vedením jednotlivým centralizačním táborům. A tedy i CK Oseku. Text byl také přečten shromážděným řeholníkům během bartolomějské noci a bylo jim přikázáno sbalit si pouze nejnutnější věci buď dobrovolně nebo s použitím násilí nastoupit do autobusu.¹²⁹

Mezi nejpočetněji zastoupené řehole v roce 1950 patřili salesiáni, v dubnovém zásahu měli 235 příslušníků.¹³⁰ Z dochované zprávy jsme se dozvěděli, jak komunistické úřady postupovaly konkrétně vůči salesiánům, ve které předkládali tři možnosti:

„1) *Vůči Salesiánům bude postupováno stejně jako proti Jesuitům, t.j. budou dne 13. 3. svezeni orgány státní bezpečnosti do centralizačního kláštera v Oseku. Tento postup doporučují soudruzi z bezpečnosti, poněvadž se jinak obávají protiakcí salesiánů a odporu katolíků v okolí salesiánských klášterů.*

2) *V rámci zestátnění řádových škol a internátů budou zestátněny i internáty a školy Salesiánů a 15. 3. do nich budou dosazeni zmocněnci ministerstva školství. Salesiánům bude přikázáno, aby předali správu internátů a škol zmocněncům ministerstva školství a sami se vystěhovali do kláštera v Oseku. Jestliže někteří neuposlechnou, budou zásahem bezpečnosti za 14 dní nato, 29. 3., v noci svezeni do kláštera v Oseku (stejný zásah jako proti Jesuitům). Soudruzi z bezpečnosti namítají, že by Salesiáni mohli vyvolat mezi okolním obyvatelstvem akci na svoji podporu, při níž by mohlo dojít k incidentům/ bigotní katolíci by střežili klášter a pod.*

¹²⁸ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 109.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

3) *Aby nebyli Salesiáni upozorněni na chystaný zásah, nebudou do jejich internátů a škol dosazováni zmocněnci školství, nýbrž bude s nimi jednáno a zestátnění internátů a škol jako s ostatními řády. Za dva týdny po zásahu proti Jesuitům, 27. 3., bude proti nim proveden náhle stejný zásah jako proti Jesuitům a budou svezeni v noci orgány bezpečnosti do kláštera v Oseku. I v tomto případě by však již byli salesiáni upozorněni zásahem proti Jesuitům a mohli by organisovat akci na svoji podporu mezi místním obyvatelstvem.*¹³¹

Z toho můžeme vyčíst, jak akce komunistů byla zcela bezprecedentní a promyšlená. Zároveň se báli, že se salesiáni dozví, co se chystá. Proto komunisté dosadili i do internátních škol zmocněnce ministerstva školství, aby měli zcela zajištěnou kontrolu nad vzděláním mladých.

Z vyklizených klášterů ze středních Čech byli přiváženi nejdříve františkáni, pak následovali jezuité, redemptoristé, dominikáni, poté těšitelé a několik benediktinů. Náčelníkem referentem byl Tulach, který dozíral na soustředění salesiánů z Trmic, jezuitů z Děčína, kapucínů z Litoměřic, Mostu, Roudnice a Žatce, dominikánů pak z Ústí nad Labem, augustiniánů z Dolního Ročova, Mimoně a Mostu. Tímto způsobem bylo soustředěno nejpozději do 19. června roku 1950 225 řeholníků, kteří byli hlídáni pětadvaceti příslušníky Národní bezpečnosti a sedmi civilními zaměstnanci.¹³²

Podle knihy personální evidence, která se dodnes zachovala, dosáhl počet řeholníků, kteří oseckým internačním táborem prošli, 694 osob. Prvním byl salesián Josef Novosad, nejmladším poté ze stejného řádu Josef Preisler, narozený dne 18. ledna roku 1934 a nejstarším byl redemptorista Bernadin Čáka, kterému bylo při deportaci 86 let.¹³³ Byl zde internován kromě jiných také opat augustiniánského kláštera v Brně Benedikt Švanda, provinciál augustiniánů v Praze Alois Primes, převor benediktýnů Bernard Josef Velíšek, převor augustiniánského kláštera v Brně Jan František Dvořáček, premonstrátský převor Josef Vrbský a mnoho dalších.¹³⁴

Dále jsem v Národním archivu na Chodově ve spisu od Státního úřadu pro věci církevní našla určité pokyny pro zmocněnce centralizačních klášterů, kteří obdrželi jmenovací dekret, jímž se podle potřeby prokázali. V těchto pokynech byl detailně popsán plán na následující první

---

¹³¹ Š. HORÁKOVÁ, MAIXNEROVÁ, *Hořící dešť aneb „Zpráva o akci K“, noci ze 13 na 14. dubna 1950, kdy měl být internován Bůh*, s. 99.

¹³² F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků in, 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*, s. 85.

¹³³ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

¹³⁴ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 109.

tři dny, které byly pro komunisty i řeholníky klíčové. V dokumentech se psalo například o zřízení technického střediska nebo o zajištění organizačního plánu ohledně transportu řeholníků mezi tábory.¹³⁵

K internaci bylo v klášteře přizpůsobeno 109 místností pro 242 řeholníků, ze kterých bylo obýváno 66, zbylé byly využívány pro administrativní a jiné provozní účely.¹³⁶ Počet řeholníků samozřejmě kolísal vzhledem ke transportům do ostatních táborů, například do Králík nebo Hejnic.¹³⁷ Tyto informace jsem vyčetla během bádání z archivních pramenů. Dále jsem se ze situační zprávy z 15. září roku 1950 dočetla, že místnosti byly velmi stísněné a nevytápěné. Dále se uvádí, že v tomto roce bylo zapojeno do výroby 33 řeholníků, byly však předpoklady, že by bylo zapojeno do výroby až 100 řeholníků.¹³⁸

Do roku 1953, kdy byl tábor zrušen a nahrazen zřízením zvaným Dům Charity pro řeholnice, tudy prošlo téměř sedm set lidí, což činí více než polovinu řeholníků v Československu.¹³⁹

Václav Vaško popisuje začátek internace v Oseku: „Internace v salesiánském Oseku začala tím, že místní komunitu, k níž patřili i salesiánští bohoslovci, shromáždil přepadový oddíl v knihovně. Odtud je příslušníci Lidových milicí odváděli po skupinkách do jiné místnosti.“ To tedy platilo pro ty, kteří se v Oseku již vyskytovali.

Dále uvádí, že byli řeholníci nuceni svléct se do naha a udělat předklon. Milicionáři u nich provedli neuctivou tělesnou prohlídku a prohmatali každý kus svrchního oděvu i prádla. Noc přečkali v knihovně. Na toalety museli odejít s přiděleným doprovodem a dveře musely být otevřené. Brzy ráno přijela auta s různým náradím se slámou a slamníky a autobusy se salesiány z ostatních jedenácti českých i moravských salesiánských ústavů. V jídelně si poté vyslechli prohlášení jakéhosi ministerstva, že „kongregace sv. Františka Salesiánského“¹⁴⁰ je rozpuštěna. Byla to samozřejmě lež a výmysl, který si komunisté vymysleli. Jelikož takový právní akt neexistoval. Jako jeden z důvodů pro údajné rozpuštění kongregace se uvádělo, že podřízení řeholníci jsou svými představenými omezováni na svobodě.¹⁴¹ Což samozřejmě byla také lež.

---

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků in, 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*, s. 85.

¹³⁷ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

¹³⁸ F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků in, 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*, s. 85.

¹³⁹ A. JEŽKOVÁ, *Tichá srdce, kláštery a její lidé*, s. 132.

¹⁴⁰ Svatý, podle něhož zakladatel salesiánů Don Bosco pojmenoval kongregaci, se jmenoval Saleský.

¹⁴¹ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, s. 165.

Je známo, že do 19. června roku 1950 bylo v Oseku soustředěno 225 řeholníků z různých řádů.¹⁴² Salesiánů byl však nejvyšší počet v roce 1950.¹⁴³ Ze svědectví salesiána Vývody je známo, že tolik salesiánů pohromadě nikdy nebylo. Do té doby spolu řeholníci pobývali v malých skupinkách a nikdy se nestalo, že by se vyskytli v takovém počtu. To se týkalo všech řeholních řádů, které si prošly centralizačními a internačními tábory. Ze situační zprávy, která byla napsána 15. září 1950, plyne, že v tento den bylo v CK Osek přesně 242 řeholníků, bez bližší specifikace.¹⁴⁴ O rok později bylo v táboře drženo přibližně 150–160 osob.¹⁴⁵

Vojtěch Vlček ve své knize *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948* uvádí jmenovitě některé salesiánské studenty, kteří byli internovaní. Mezi ně patřili například: Ignác Tatýrek, Antonín Kotulán, Jiří Pavelka, František Chovanec, Josef Šimčík, Josef Pavlas, Zdeněk Chylík, Blažej Šťastný, Emil Sláma a Jaroslav Kopecký.¹⁴⁶ „Jaroslav Kopecký byl v internaci do roku 1952 a pak byl spolu s některými mladými kleriky přesunut na stavbu přehrady Klíčava. Litoměřický biskup Štěpán Trochta ho tajně vysvětil na kněze dne 7. 1. 1961. Klerik Josef Topinka pracoval před zatčením a internací v Oseku jako chemik v pekárně v Praze na Vinohradech. Biskup Trochta jej vysvětil na kněze roku 1963. Klerik Josef Pekárek byl zatčen za ilegální činnost v salesiánském řádu, ale v roce 1951 byl propuštěn a započal studium v Praze na konzervatoři hru na housle a sbormistrovství. V roce 1955 musel nastoupit na vojenskou službu a v roce 1957 byl nečekaně zatčen. V roce 1965 proběhlo jeho tajné kněžské svěcení,“ pokračuje autor Vojtěch Vlček.

V čele internačního tábora stáli velitelé, v případě CK Osek to byli Karel Böhm a František Halama. Jak jsem již zmínila, transporty řeholníků byly mezi tábory běžné a tudíž po likvidaci kláštera na severu Čech v Bohosudově dne 8. září 1950 bylo do tábora transportováno přesně 123 duchovních z několika různých řádů: 80 jezuitů, minorité a františkáni, menší počet redemptoristů z Králík, několik premonstrátů, benediktýnů a dominikánů z Broumova.¹⁴⁷ Všechny tyto události včetně i několika propuštění v důsledku nemoci způsobily stabilizaci počtu na 150–160 vězněných v roce 1950.

---

¹⁴² V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, s. 87.

¹⁴³ F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků in, 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*, s. 86.

¹⁴⁴ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 109.

¹⁴⁵ K. KAPLAN, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, s. 163.

¹⁴⁶ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*, s. 343–378.

¹⁴⁷ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

Zpočátku byl v táborech hlad, situace se poněkud zlepšila, kdy se povolovaly návštěvy a povolovaly se balíčky, které stejně končily na strážnici.¹⁴⁸

5.1 Nucená práce řeholníků v CK Osek

Mladí klerici i staří kněží byli nuceni denně kromě neděle velmi tvrdě manuálně pracovat. Pracovní doba byla osm i více hodin, přestože duchovní neměli k takové těžké činnosti fyzické ani profesní dispozice a přípravu.¹⁴⁹ V klášteře existovala dokonce i truhlářská dílna, ve které 10 řeholníků nepřetržitě opravovalo nábytek svezeny z ostatních klášterů a dodávali jej na trh. I tímto způsobem si CK Osek vydělal 4,5 milionu Kč. Samotný CK Osek nabízel několik pracovišť, kde byli řeholníci nuceni pracovat. Mezi taková pracoviště patřila kuchyň, holírna, ošetrovna, prádelna, krejčovské a obuvnické dílny. Bývalý klášter vlastnil i včelín, park a sad a duchovní se starali o vepřový a hovězí dobytek. Dokument se soupisem hospodářského majetku jsem našla v archivu v Praze.¹⁵⁰ Jednalo se zřejmě o zprávu ze září roku 1950, kdy se nacházelo v tuto dobu přesně 242 řeholníků stejně jako v přeepsané zprávě viz níže: ve zprávě je uvedeno, že se v CK Osek nacházelo 242 řeholníků, z toho bylo 50 přestárých a počítalo se s doplněním z hejnického tábora a případně z Králík. Zpráva pojednávala i o počtu správních zaměstnanců, který je vyjádřen součtem 1+7+4. Pracovišť bylo hned několik a mezi ně patřily kuchyň, holírna, ošetrovna, prádelna, přestavba a údržba budov. Hospodařit se mohlo na zahradách, ve včelínu, kde se vyskytovalo 12 rojů, v parku a v sadech. Řeholníci se starali o hovězí i vepřový dobytek. Dokument obsahoval informaci ohledně investice 2,217,000,- Kč.¹⁵¹

Salesiáni dojížděli z tábora do skláren Union do Duchcova nebo na pilu do Jeníkova nedaleko Oseku. Řeholníci z ostatních táborů byli například nasazováni na stavby přehrad¹⁵² nebo vedli v okolí zemědělské hospodářství.¹⁵³ O pracovních cestách jsem se dočetla především v archivu díky objevení dokumentů o vyplácení mezd řeholníkům na již zmíněných pracovních místech.

Jejich platové ohodnocení bylo nízké, řeholníci byli místo odměňování často trestáni za nesplnění norem, které byly úmyslně vysoce stanovené.¹⁵⁴ Zpočátku však řeholníci pracovali

¹⁴⁸ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II.*, s. 168.

¹⁴⁹ P. KONOPIK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938 – 1950*, diplomová práce, s. 73.

¹⁵⁰ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 109.

¹⁵¹ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

¹⁵² Mladí bohoslovci byli nasazováni na stavbu přehrady na Klíčavě a Křímovu.

¹⁵³ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, s.83.

¹⁵⁴ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II.*, s. 214.

na úpravách prostor kláštera pro zvýšený počet obyvatel, transportovali sem nábytek z jiných zrušených klášterů, bourali hospodářské budovy a byl zde zřízen dokonce i vepřín a slepičárna. Později začali pracovat i mimo tábor, jak už jsem zmínila, například ve sklárnách v Duchcově, na pile v Jeníkově, ale také ve stáčírně piva v Oseku a v komunálních službách. Museli však striktně pracovat odděleně od civilních pracovníků nebo pod přísným dohledem.¹⁵⁵

Z hospodářského plánu, který jsem našla v Národním archivu v Praze, jsou dostupné informace ohledně vyplácení mezd řeholníkům. Ve sklárně v Duchcově pracovali řeholníci za průměrnou mzdu 3000–4000 Kčs, v keramické dílně v Libkovicích pracovalo 31 řeholníků za průměrný plat 2 800–4200 Kčs. Dále v komunálním podniku v Oseku pracoval 1 řeholník jako účetní s průměrným platem 4000 Kčs.¹⁵⁶ Dále jsem se dočetla o příspěvcích na jídlo řeholníkům pracujícím v Duchcovských sklárnách.¹⁵⁷

„Dokladem o zaměstnávání řeholníků mimo klášter jsou pracovní smlouvy, které byly uzavírány s organizacemi, jež řeholníky zaměstnávaly. Kupříkladu při stáčení piva v duchcovském pivovaru pracovali řeholníci za mzdu, která byla vyplácena správě kláštera. Pracovní doba byla od 14.00 do 22.00 hodin. Řeholníci museli pokrýt odpolední směnu, na kterou pivovar nenalezl dělníky.“¹⁵⁸

Několik desítek mladých kleriků a kněží, kteří doposud nebyli na vojně, museli podstoupit vojenskou službu u PTP. Zřízení Pomocných technických praporů byl další způsob narušení řeholních komunit a získání bezplatného využití fyzického potenciálu řeholníků. K jednotkám PTP, hovorově „černí baroni“, byli povoláni ti, kteří přestože nebyli z pohledu komunistů hodni držet u sebe zbraň, bylo vhodné povolati k vojenské službě. Jednalo se o tzv. politicky nespolehlivé osoby. Kromě duchovních to byli také příbuzní odsouzených emigrantů, živnostníci, studenti a jejich pedagogové a další.¹⁵⁹

Řeholníky čekal týden výcviku, po kterém následovalo přesunutí do různých lokalit po celém Československu. Dle výroční zprávy SÚC bylo na podzim roku 1950 povoláno k vojenské službě u jednotek PTP 350 řeholníků.¹⁶⁰

---

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 215.

¹⁵⁶ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 109.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ P. KONOPIK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938–1950*, diplomová práce, s.80.

¹⁵⁹ V období existence Pomocných technických praporů od září 1950 do května 1954 jimi prošlo 20 967 osob. PTP se dělily na těžké (pracující v těžkém průmyslu, hlavně hornictví) – na Ostravsku, Kavinsku a v Kladně, a na lehké – ty byly rozmístěny v celé republice, např. Komárno, Lešany, Mimoň, Rumburk a další.

¹⁶⁰ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*, s.103.

5.2 Život v CK Osek

„Po práci následovalo zpočátku každý den, později dvakrát týdně dvouhodinové politické školení, jehož cílem bylo přesvědčit řeholníky o nesprávnosti jejich postoje a o „příznivé“ církevní politice komunistického režimu“.¹⁶¹

Nic z toho však nebránilo tomu, aby se kněží nevěnovali dalšímu studiu a mladí řeholníci přípravě ke kněžství.¹⁶²

Řeholníkům byl zamezen styk s vnějším světem. Opuštění prostoru tábora se povolovalo pouze za účelem návštěvy nemocnice nebo práce a to jen v doprovodu referenta.¹⁶³

V centralizačních klášterech platil ve všedních dnech zpravidla tento denní řád, o kterém se rozepsal Vojtěch Vlček v knize *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*, objevila jsem ji však i v Archivu Náboženské matice v Praze.

6:00 Budíček, ranní hygiena.

6:30 Ranní mše.

7:00 Ranní cvičení, procházení. Služby provádějící úklid ubikací, chodeb.

7.30 Snídaně.

7.55 Nástup k hlášení stavu. Řeholníci nastupují ve skupinkách na dvůr nebo na chodbu.

8:00 Skupináři hlásí stavy skupin organizačnímu vedoucímu a ten pak veliteli tábora:

8.15 Osvětová čtvrthodinka, vedená politickým vedením.

8.30-12:30 Denní zaměstnání (v práce v klášteře nebo ve výrobě mimo klášter).

12.30-14.00 Oběd. Při něm předčítání novin nebo časopisů. Po něm odpočinek.

14.00-18.00 Denní zaměstnání. Zhruba dvakrát týdně se v dobu od 16 do 18 hod. konala tzv. politická výchova – politické vedoucí čte denní rozkaz.

19.00 Večeře. Poslech rozhlasových zpráv, četba tisku. Politická diskuse. Dvakrát týdně večer film. Skupináři podávají hlášení o situaci mezi řeholníky vedoucím. Služba uklízí ubikace, společné prostory.

22.00 Večerka¹⁶⁴

Tento denní řád se týkal zřejmě všech centralizačních táborů. Našla jsem tytéž prameny, ze kterých čerpal i Vlček.¹⁶⁵

¹⁶¹ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*.

¹⁶² F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků*, in.: *800 let kláštera Osek – jubilejní sborník*, s. 88.

¹⁶³ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

¹⁶⁴ V. VLČEK, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, s. 85–86.

¹⁶⁵ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

Po zavedení výroby se pracovalo také o víkendu, zejména v sobotu dopoledne a odpoledne do 17 hodin se konal úklid a potřebné práce v prostorách kláštera. Do 19 hodin pak měli řeholníci možnost přistoupit ke zpovědi či volně využít čas dle vlastního uvážení. Večerka byla ve 23 hod. V neděli byl poněkud volnější program: vstávání v 7 hod., od 8 hod. mše svatá s promluvou, od 9. hod. po snídani vlastní program – zpověď, četba, sport, kultura aj. Podobný program měli soustředěvaní také odpoledne.

Pro zařízení tohoto typu včetně CK Oseku bylo stanoveno několik cílů. Dokument ohledně stanovení vyhlídkových cílů jsem našla v Národním archivu v Praze.

Vyhlídkový cíl pro činnost komunistů CK Osek byl následující:

„Odčerpání všech pokrokových a loajálně se projevujících řeholníků z centralizačních objektů, celkový stav zbývajících skupin reakčních, Vatikánu oddaných řeholníků, zejména řeholních kněží, příslušníci salesiánského řádu. U těchto řeholníků není naděje ani předpokladů, že své nepřátelské myšlení, nenávisť a vztah k našemu lidově-demokratickému zřízení zni:

U této situace a podmínek navrhuji:

1. Postupné rozšiřování výrobních prostředků uvnitř kláštera.
2. Rozšířit a zvýšit tržbu z vlastní, dosavadní truhlářské výroby tím, že se bude přeměňovat na stavební, pásovou výrobu oken, dveří.
3. Rozšířit a zkvalitnit rostlinnou a živočišnou výrobu uvnitř objektu, lepší organizace práce, využitím příznivých podmínek k šlechtění zvláštních, výběrových druhů rostlinných výrobků/zelenina a ovoce/ dále výběrových druhů živočišné výroby slepice/prasata, vytvoříme samostatnou výrobní jednotku.

Těmito opatřeními dosáhneme, že klášter bude hospodářským a samostatným celkem a tím odpadnou dosavadní dotace.

Z politického hlediska:

1. Soustavnou, cílevědomou a trpělivou individuální péčí o řeholníky narušit, rozleptat řádovou jednotu a odkrýt ideologické vedení a nepřátelské ohnisko.
2. Jako dlouhodobých, výchovných prostředků použít: film a rozhlas, tiskové přehledy, přednášky/ 1xmin.
3. Zpřísnění režimu ve smyslu: omezení pohybu, listovních zásilek, návštěv a úlev.
4. Zvýšit měsíční penzi řeholníků na stravování, ubytování a pod. ze 1.400 na 1.500 Kč, tímto opatřením dosáhneme podstatné částky k vlastní úpravě a investiční hodnoty kláštera.¹⁶⁶

Ze zprávy je zřejmé, čeho chtěli komunisté docílit. Aby se CK Osek stal hospodářsky naprosto samostatným. K tomu byly použité různé nástroje jako například omezení pohybu, zásilek a návštěv. Naopak plánovali zvýšit měsíční penzi řeholníkům na stravování.

Od aktivit jako povinné předčítání Rudého práva a politických přednášek prověřených kádrů vedení tábora upustilo poté, co zjistilo, že to mnichy spíše uspává a nevěnují tomu žádnou pozornost ani energii, jelikož tu skoro stejně už žádnou neměli.

O co se vedení tábora snažilo nejvíce, bylo rozbití řeholních komunit. Politický pracovník zřídil v táboře jejich kartotéku a podle jejich postojů k režimu, tzn. např. dle diskusí během politických školení, měli být diferencováni do čtyř kategorií. Ti „nejpokrokovější“ z nich měli vstoupit do duchovní správy a klerici se měli dát na studia do litoměřického semináře nebo vystoupit z řádu. Existovala dokonce i politicky převýchovná školící centra v České Kamenici a v Hájku u Kladna. Mladé kněze se snažili dosadit na uvolněná místa po uvězněných kněží. To naopak u většiny řeholníků upevnilo jejich vztahy, přesvědčení i věrnost řádu.

---

¹⁶⁶ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 110.

Z Archivu v Praze jsem získala seznam věkového rozložení řeholníků pobývajících v CK Osek:

Věkové rozložení řeholníků internovaných v CK Osek u Duchcova

Rok narození	Počet osob	Věk v roce 1950
1864	1	86 roků
1868–1870	3	80–82
1871–1875	10	75–79
1876–1880	15	70–74
1881–1885	20	65–69
1886–1890	21	60–64
1891–1895	16	55–59
1896–1900	30	50–54
1901–1905	56	45–49
1906–1910	104	40–44
1911–1915	132	35–39
1916–1920	74	30–34
1921–1925	109	25–29
1926–1930	79	20–24
1931–1934	37	16–19

Nejmladšímu novicovi bylo 16 roků a nejstaršímu bylo 86 roků, rozdíl mezi nimi byl tedy 70 let.¹⁶⁷ Noviců se v táboře nacházelo v roce 1950 hned 37. Z tabulky lze tedy vyčíst, že nejvíce řeholníkům bylo v rozmezí 35–44 let.

5.3 Umírání a smrt v CK Osek

Lékařská péče byla téměř nulová. Lékař byl volán jen k opravdu těžce nemocným pacientům. Řeholníci s vážnými onemocněními byli převáženi do nemocnice v Semilech.¹⁶⁸ To se však stávalo zřídka, přestože se mezi řeholníky stávaly vážné úrazy i z důvodu nedodržování pracovní doby, absenci pracovních pomůcek a nepřiměřenosti práce. Velký počet řeholníků

¹⁶⁷ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice, karton č. 109.

¹⁶⁸ Muzeum a Pojizerská galerie Semily, p. o., 2024 [online], Internace v Semilech 1950–1953 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z <https://muzeumsemily.cz/cs/vystavy/internace-v-semilech-1950-1953>.

při těžké práci v táborech bohužel i zemřel. Pozůstalí se se však nemohli často ani rozloučit a v mnoha případech se o úmrtí rodinného příslušníka dozvěděli o několik týdnů později.

CK Osek patřil spíše k obvyklým centralizačním táborům jako například Králíky, Bohosudov, Hejnice či Broumov. Rozhodně nepatřil k těm největším a s nejpřísnějším režimem jako například internační tábor v Želivě.¹⁶⁹

---

¹⁶⁹V. HOFFMANNOVÁ, *Řeholníci versus totalita. Případ tzv. centralizačního kláštera na Hoře Matky Boží u Králík (1950–1960)*, bakalářská práce, s. 24.

6 Paměti přeživších o oseckém táboře

6.1 Vzpomínky P. Benedikta Holoty

Františkán, P. Benedikt Holota vypráví: „Přesné datum příjezdu si nepamatuji. První, kdo nás z bratří přivítal, byl bratr Karel Dománek, jezuita. Bydlel jsem na cele s několika bratry laiky jezuity. Bylo to velmi dobré společenství. Jejich ukázněnost ve mně vzbuzovala obdiv. Ve volných chvílích jsem se připravoval na zkoušku z Nového zákona a Pavlových listů. Bratři pracovali ve sklárnách v Chomutově. Mne s bratrem Emilem, otcem Bonaventurou a několika ostatními určili pro práci v zahradě. Od rána do večera jsme prořezávali velký sad ovocných stromů. Ráno jsem vylezl na strom a na vedlejší strom vylezl jeden otec Petrin. Byli jsme až ve špičkách stromě, seděli jsme na větvích a probírali jsme spolu filozofii. Jindy jsme dobývali pařezy. Nebylo ale všechno veselé, přišly také těžké chvíle. V takových okamžicích jsem se zašil do kvadratury a přemýšlel o možnostech, i o těch nejhorších, co bude dál. Tenkrát mi bylo dvacet osm let. Všechno jsme brali tak trochu sportovně, ačkoli jsme věděli, že jsme ve spárech řvoucího lva.“¹⁷⁰ Ježkové se podařilo vést řízený rozhovor nejen s P. Benediktem Holotou, na zvukové záznamy zaznamenala několik dalších výpovědí několik jiných řeholníků, kteří se jí svěřili s jejich vzpomínkami na internaci.

Ten byl převezen do Oseku z Králík. Zde se přísnějšího režimu nedočkal, jelikož byl přesunut do dalšího tábora – do Klíčavy.¹⁷¹

6.2 Vzpomínky P. Jana Meda

Salesián P. Jan Meda vzpomíná ve knize *Knihy víry, naděje a lásky, 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*: „V noci ze 13. na 14. dubna obklíčily ozbrojené síly řeholní domy hlavních mužských řádů a kongregací na celém území Československa. Zmocněnci je vpustili dovnitř, vzbudili nic netušící řeholníky a poručili jim, aby se rychle oblékli, vzali si s sebou jen to nejnnutnější a nastoupili do připravených autobusů. My, salesiáni, jsme mířili do Oseku. Zatýkání bylo důkladně promyšleno a provedeno. Kdo nebyl tu osudnou noc přítomen v klášteře a byl na seznamu vypracovaném zmocněnci, tak ho hledali tak dlouho, dokud nebyl nalezen. Transportu se vyhnuli pouze ti, kteří nebyli na seznamu a v tu dobu nepobývali

¹⁷⁰ A. JEŽKOVÁ, *Tichá srdce, kláštery a její lidé*, s. 132.

¹⁷¹ Místa paměti národa, 2018 [online], P. Benedikt Vladimír Holota [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/holota-benedikt-vladimir-20150217-0>.

v klášteře. Na některých místech zatýkání probíhalo násilně. Brněnští salesiáni byli do Oseku přivázeni spoutáni po dvou. V autobusu jeli celý den a nebylo jim dovoleno vykonat ani základní lidskou potřebu. Každý autobus měl samozřejmě ozbrojený doprovod. Přísně dbali na to, aby akce proběhla v naprostém tichu a obyvatelé si ničeho nevšimli.¹⁷²

Z dochovaných svědectví je zřejmý velmi promyšlený postup komunistů a jejich skvělá organizace.

Petr Konopík do své diplomové práce dokázal získat dopisy Miloslava Hronka z let 1949–1950, které salesián odesílal z Buenos Aires, které pan Konopík získal od jeho mladšího spolubratra P. Benna Beneše a které dobře osvětlovaly život salesiánů v oseckém klášteře po odchodu německých řeholníků. Pan Hronek v dopisech popisuje nácvik divadelních inscenací, vzpomíná na pořádání různých pěveckých i kapelních představení. Zmiňuje i převora pana Kapice, který jako jediný český řeholník směl v klášteře zůstat. V dopisech také píše o šikaně, která byla na denním pořádku. Projevovalo se to tak, že komunisté nutili pana Hronka, aby jim půjčoval auto včetně benzínu a to používali tak dlouho a nešikovně, až mu ho rozbili. Jednou, když se pan Hronek snažil převést jídlo do přilehlé vesnice, sledovalo ho policejní auto, které se ho snažilo přistihnout a zatknout za nedovolené obchodování. Salesiánu Hronkovi se podařilo uniknout. Ve svém svědectví také popisuje tři tajné exercicie a svěcení tří salesiánů na kněží v biskupské rezidenci v Litoměřicích. Konopík dále v jeho diplomové práci uvádí, že se jednalo o svěcence, kteří docházeli do manuálního zaměstnání mimo tábor.¹⁷³

Byl stíhaný za ilegální převážení osob za hranice Československa, za uschovávání zlata a cenných věcí. Byl obviněn také z hospodářské sabotáže především mezi mladými. Naštěstí byl po výsleších z Bíliny a Litvínova propuštěný. Pan Hronek se poté rozhodl přestěhovat do Říma a později do salesiánské komunity v Argentíně.¹⁷⁴

6.3 Vzpomínky P. Jana Vývody

Už existující záznamy výpovědí řeholníků mohou doplnit o vlastní rozhovor se salesiánem Janem Vývodou, jenž vzpomíná na osudnou noc z 13. na 14. dubna, kdy ho vzbudil ozbrojený člen SNB se zbraní u hlavy. Do salesiánského centra v Kobyliších, kde působil, přijely ozbrojené jednotky. Zpočátku byl velmi překvapený a zmatený a nikdo nevěděl, co se děje.

¹⁷² M. R. KRÍŽKOVÁ, *Knihy víry, naděje a lásky, 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*, s. 91–92.

¹⁷³ P. KONOPÍK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938–1950*, diplomová práce, s. 81.

¹⁷⁴ Tamtéž.

Jeho spolu s ostatními bratry nahnali je autobusů a odvezli je do Oseku, kde vznikl centralizační tábor, kde strávil tři měsíce.

Ne však všichni byli z tehdejšího ústavu odvezeni a přemístěni do centralizačních a internačních zařízení. Takové štěstí měl například student bohosloví P. Miloslav Frank SDB. Ten vzpomíná, jak jejich představené „dočasně“ odvezli a nyní se o nás bude starat státní zmocněnec Čáň.¹⁷⁵ V té chvíli tedy vůbec nevěděli, že někteří byli internovaní.

Na toto období vzpomíná P. Vývoda paradoxně s úsměvem. Nikdy neviděl tolik salesiánů pohromadě. Jak jsem již dříve zmínila, někteří salesiáni byli velmi hudebně nadaní. To se projevilo i v CK Osek, kde se navzájem bavili různými hudebními představeními a vznikla zde i dokonce hudební kapela.¹⁷⁶ Obrovská snaha komunistů zlikvidovat sociální i kulturní život řeholníků nebyla tedy vůbec úspěšná, jak sám vyprávěl P. Vývoda.

Ze všech výpovědí vyplývá, že přestože si všichni moc dobře uvědomovali, kde se nachází, jejich postoj byl smířený. Bohoslužby, společné chórové modlitby a zpěv, ba i exercicie pokračovaly vcelku nerušeně, vypráví dál P. Vývoda. Osm až deset hodin denně strávili internovaní manuální prací. Jednalo se o práci nucenou, povinnou, přidělovaly ji orgány represivní. Pamětník dále vypráví, jak byli komunisté překvapeni, že umí salesiáni pracovat, jelikož si v té době uměli všechno opravit sami. Práce v táboře byla rozdělena i salesiánům: někdo se staral o nábytek, zahradu nebo část dojížděla do Děčína, které se specializovala na okenní a dveřní panty.

V klášteře P. Vývoda setrval jen do září roku 1950.¹⁷⁷ Poté byli všichni mladí odvoleni na vojnu. Za časů u PTP vystřídal mnoho prací.

---

¹⁷⁵ V.VLČEK, *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel: rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989*, s. 92.

¹⁷⁶ Výpověď Jan Vývoda - zaznamenaná na diktafonu.

¹⁷⁷ V tu dobu byli všichni mladí duchovní odveleni na vojnu.

7 Důsledky bartolomějské noci řeholníků – bilance

Následkem násilné likvidace klášterů byla hospodářská a především společenská krize, přinejmenším konkrétního regionu. Toto tvrzení se může zdát pochopitelné a logické, pokusím se to však vysvětlit. Zaměstnanci, kteří doposud pracovali v kláštorech v hospodářské správě kláštera, byli nuceni odejít, a přišli tím o živobytí. V té době mužské řády vlastnily 429 a ženské 670 domů a klášterů.¹⁷⁸ Kromě nich se státní úřady dokonce zmocnily i klášterních vkladních knížek, na kterých bylo uloženo desítek milionů korun.¹⁷⁹ Konopík to však ve své práci uvedl bez zdroje. Jelikož komunisté zamýšleli klášterní objekty přestavět za jiným účelem, rozprodávali a přesouvali cenné církevní památky, které byly v kláštorech uloženy stovky let. V českých kláštorech bylo zachováno na 1 800 000 knih. Národní galerie obdržela 629 obrazů a 247 plastik.¹⁸⁰ Konopík tyto informace přebírá od Václava Vaška.

Ten dále uvádí, že Umělecko-průmyslové muzeum získalo okolo 1 100 uměleckých předmětů. Podle Fierlingera se jednalo o největší majetkový přesun po obsazení pohraničí a znárodnění průmyslu a půdy.¹⁸¹ Západní svět o masivním přesunu majetku však věděl a dodnes o této události existují záznamy, které jsou uloženy v archivech.¹⁸² Záznamy týkající se oseckého kláštera jsem vyhledala a v Národním archivu našla. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že se v dnešní době málokdy stane, že by se průvodci zmínili, ze kterého kláštera nábytek pochází.

Internační tábory existovaly do roku 1955. Řeholníci z nich byli však propuštěni postupně. Dále se uvádí, že řeholníci a řeholnice strávili od jara 1950 do jara 1968 ve vězeních a internacích 42 763.¹⁸³ Tohle číslo bylo uvedeno v žádosti o povolení obnovy řeholního života, kterou v roce 1968 podepsalo 8 264 členů mužských a ženských řádů a kongregací.¹⁸⁴

Přestože jim byla dovolena ranní mše v 6:30, oficiální zprávy o duchovním životě nejsou skoro vůbec, v archivních materiálech ani v literatuře jsem žádné zprávy nenašla.

---

¹⁷⁸ V. VAŠKO, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, s. 153.

¹⁷⁹ P. KONOPIK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938–1950*, diplomová práce, s. 79.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 79.

¹⁸¹ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, s. 153.

¹⁸² Národní archiv Praha, fond Náboženská matice, karton č. 109.

¹⁸³ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, s. 153.

¹⁸⁴ V období Pražského jara usilovaly mužské i ženské řeholní komunity o obnovu řeholní činnosti, což jim bylo znemožněno.

8 Dům charity pro řádové sestry

V celém Československu pak žilo 11 896 řeholnic, které byly rozděleny do 670 domů z 56 řádů a kongregací. Jejich společenské uplatnění bylo různorodé a rozsáhlé. Řada z nich pracovala v nemocnicích a ústavech Charity. Staraly se o tělesně i mentálně postižené, děti nebo o přestárlé. Stály ve vedení školek i škol a spravovaly studentské internáty, kde se staly oblíbenými pro svoji obětavost a empatii. To však vedlo k neoblíbenosti u představitelů komunistického režimu. Mimo dobrosrdečné povahy jim byla trnem v oku vnější odlišnost v podání nošení řeholního oděvu, tak i jejich chování ve společnosti, které zahrnovalo oddanost a poslušnost církvi a především neochota angažovat se v politických záležitostech.¹⁸⁵

V květnu roku 1953 byli převezeni nebo propuštěni všichni řeholníci, kteří byli vězněni v bývalém oseckém klášteře do tohoto roku. Řeholníci byli rozděleni do jiných klášterů, mj. i do Želivu. Koncem června téhož roku byl přeměněn na centralizační středisko pro řeholnice.¹⁸⁶ Prvními obyvatelkami napříč řeholemi byly řádové sestry z Hejnic. Velitelem charitního domu se stal Josef Souhrada, který byl pro tuto funkci uvolněný zvláštním rozkazem ze stávajícího povolání příslušník StB.¹⁸⁷ CK Osek se stal dne 1. října roku 1953 oficiálně Charitním domem. Tímto krokem byl také předán do správy České katolické charity, která byla obrozena.¹⁸⁸ Řádové sestry byly v bývalém CK Osek u Duchcova internovány z šesti českých řádů a ze tří slovenských řádů.

Mezi ty české řády patřily: alžbětinky, voršilky, školské sestry de Notre Dame, kongregace Milosrdných sester sv. Kříže, sestry Nejsvětější Svátosti, mnišky kazatelského řádu sv. Dominika. Jazykově českých řádových sester bylo celkem patnáct. Nejstarší z nich Božena Lukanová z Řádu sv. Alžběty se narodila 13.2. 1906 a nejmladší Emilie Holubová-Hájková, dominikánka, která se narodila 24.4. 1929. Ze Slovenska byla nejstarší křížová sestra (terminologií dobových pramenů „křížačka“) Rozálie Horvátová narozena roku 1903 a nejmladší z Radu Svatého Kříže Žofia Záhorová narozena roku 1930. Zde vycházím z pramene nalezeného ve fondu Náboženské matice – seznamu sester.¹⁸⁹

Slovenské internované řády byly: uršulinky, milosrdné sestry sv. Kříže, anglické panny.

¹⁸⁵ V. VAŠKO, *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, s. 161.

¹⁸⁶ K. KAPLAN, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, s. 163.

¹⁸⁷ J. ANTOŠOVÁ, *J. a kolektiv (ed.): 800 let kláštera Osek, jubilejní sborník*.

¹⁸⁸ P. KONOPÍK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938–1950*, diplomová práce, s. 86.

¹⁸⁹ Národní archiv Chodov, fond Náboženské matice, karton č. 110.

Seznamy řádových sester internovaných v CK Osek, se nezachovaly, uvedená statistika je sestavena pouze z řeholnic, které žádaly odškodnění za dobu internování v centralizačním táboře Osek u Duchcova.

První řeholnice nastoupila do internace dne 28.5. 1953 a poslední sestry – alžbětky opustily klášter 11.11. 1991.¹⁹⁰

Řeholnice, které byly práce schopné, byly odváženy pravidelně za prací do továren a jiných průmyslových podniků a manufaktur na Teplicku. Většina řeholnic byla zaměstnána především v přádelnách.¹⁹¹ Bylo také běžné, že jejich pracovní normy byly navyšovány, ale jim nikdy nebylo přidáno. Petr Konopík uvádí ze svědectví Karolíny Kocíkové¹⁹², že se řeholní sestry ještě ve vysokém věku zabývaly rukodělnou výrobou, výrobou růženců, vyšíváním menších ruch nebo malováním obrazů s náboženskou tematikou, to však bylo běžné i za předešlých let.

Od roku 1954, kdy dům pro řeholnice vznikl, prošlo jeho zdmi až tři sta sester, které zde pobývaly až do roku 1993.

Přestože v roce 1955 byl CK Osek nahrazený domem pro řeholnice, s důsledky jeho existence se však jeho zaměstnanci potýkali i nadále. V roce 1955 ve dnech 12.–15.1. a 19.–22.1. podnikli referenti Jebavý, Feyrer a Mírovský dvě pracovní cesty za stejným účelem. Při bádání v archivu jsem zápis o těchto cestách našla.¹⁹³ Odchodem řeholníků vznikly nesrovnalosti v účetních i skladních záznamech.¹⁹⁴

Jak jsem již zmínila, velitelem se stal Josef Souhrada, ten však stál v čele nedlouhou dobu, obsazení klášterů se po vlně protestů ze zahraničí v důsledku rozpoutání akce K změnilo, došlo k oficiálnímu přejmenování z dozorců na referenty a internační tábory na charitní domy pro vysloužilé řeholnice. Velitel Souhrada byl po nějaké době nahrazený Františkem Hamalou.¹⁹⁵

Jak spisovatel Krutský vysvětluje, pojem „vysloužilé řeholnice“ je jaksi matoucí především z důvodu skutečnosti, že některým řeholnicím bylo i kolem 25 let. Dalším důvodem pro nešťastně zvolený název bylo to, že byly některé řeholnice nasazovány na nucenou práci

¹⁹⁰ N. KRUTSKÝ, *800 let kláštera Oseka : jubilejní sborník. Osek : Řeholnice v oseckém klášteře 1953–1993*, s. 4.

¹⁹¹ P. KONOPÍK, *Osudy oseckého kláštera v letech 1938–1950*, diplomová práce, s. 88.

¹⁹² Absolventka učitelského ústavu, narozená v roce 1922, svědectví získal z ústního podání dne 24. 10. 2014.

¹⁹³ Národní archiv Praha, fond Náboženské matice – karton č. 108.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž.

v pohraničních oblastech. Z výpovědi bývalé dozorkyně paní Marty Kučerové, kterou vyslechl Vladimír Krafta, víme, že některé řeholnice pracovaly v přádelně.¹⁹⁶

Na počátku vzniku Domu charity „vysloužilé“ řeholnice především z řádu dominikánek a Notre Dame pečovaly o postižené dívky, která byla po nějaké době z důvodu nedostatečných hygienických podmínek přesunuta zase jinam.¹⁹⁷

Během Pražského jara se tvrdá opatření režimu časem zmírnila a to se týkalo samozřejmě také opatření v bývalém oseckém klášteře.¹⁹⁸ Řeholnice byly stále co nejvíce izolovány a drženy v ústraní, přestože místo katolické církve bylo ve společnosti zase legální a pevné, jelikož došlo ke schválení a povolení. Velkým úspěchem v té době bylo i propuštění biskupa Štěpána Trochty a jeho navrácení do na biskupský stolec litoměřické diecéze, které je právě klášter Osek součástí.¹⁹⁹

Marta Kučerová ve své výpovědi vypráví, že její dveře byly vždy sestřám otevřené, aby se vždy slyšelo, o čem se v její kanceláři jedná. Následkem toho si u nich získala samozřejmě i důvěru, kterou Marta Kučerová nikdy nezneužila, jak sama uvádí. Po jejím nástupu na místo správkyně kláštera se začaly organizovat různé výlety za kulturními i přírodními památkami. Můžeme zmínit například Národní divadlo v Praze, na Velehrad, do Klokot u Tábora či do přírody Krušných hor.²⁰⁰ Kromě pořádání výletů dokázala Marta Kučerová zajistit i sedací vanu pro nemohoucí sestry v hodnotě 28 000 Kčs a dvě nové sprchy.²⁰¹

František Skřivánek v Jubilejním sborníku píše: „*Správci kláštera hospodařili po svém. Kradlo se, kořistilo se vše použitelné, opravy se prováděly jen nejnnutnější a ještě způsobem, který uváděl soudobého člověka v úžas. Bezbožní správci a až na výjimky celý personál šikanovali a uráželi řádové sestry.*“²⁰²

Toto je však v rozporu s chováním Marty Kučerové, která byla vzácnou výjimkou mezi pracovníky těchto zařízení, jak sám potvrzuje V. Krafta ve své bakalářské práci *Život oseckého kláštera v politických proměnách 20. století*.²⁰³ Po nástupu do funkce k ní byly velmi chladné a odtazité, což se dá chápat, poněvadž netušily, co od paní Kučerové očekávat.

---

¹⁹⁶ V. KRAFT, *Život oseckého kláštera v politických proměnách 20. století*, bakalářská práce, s. 46.

¹⁹⁷ V. KRAFT, *Život oseckého kláštera v politických proměnách*, bakalářská práce, s. 46.

¹⁹⁸ N. KRUTSKÝ, *Řeholnice v oseckém klášteře 1953–1993*, s. 5.

¹⁹⁹ J. CUHRA, *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969–1972*, Praha 1999, s. 21.

²⁰⁰ V. KRAFT, *Život oseckého kláštera v politických proměnách 20. století*, bakalářská práce, s. 47.

²⁰¹ V. KRAFT, *Život oseckého kláštera v politických proměnách 20. století*, bakalářská práce, s. 46, s. 47.

²⁰² F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků*, in.: *800 let kláštera Osek – jubilejní sborník*, Osek 1996, s. 88.

²⁰³ V. KRAFT, *Život oseckého kláštera v politických proměnách*, bakalářská práce, s. 47.

Paralelně s existencí internačního tábora pro řeholnice probíhaly turistické prohlídky. Návštěvníkům bylo umožněno si prohlédnout kapitulní síň a křížovou chodbu. Turisté a internované sestry museli být od sebe přísně odděleni, avšak opačným způsobem, jak přikazuje mnišská tradice. Klausura byla turisticky zpřístupněna a sestry se pohybovaly pouze v prelatuře a částech objektu křížové chodby jako v klausuře. Toto uspořádání trvalo až do roku 1988.²⁰⁴

Správci kláštera hospodařili po svém, což znamená především pro své vlastní účely. Krádeže a kořistění bylo na denním pořádku. Již v roce 1966, tedy ještě dávno před pádem komunistického režimu u nás, zašla celková devastace oseckého areálu tak daleko, že jeho správci – Charita a Náboženská matice, souhlasili s předáním části objektu památkářům.²⁰⁵

V roce 1982 však ve snaze zbavit památkové i státní zařízení odpovědnosti, byl klášter se vším, co z něho zbylo, předán do rukou Náboženské matice, aby byl vytvořen falešný dojem, že za zoufalý stav si může církev sama. V té době informace, že právě Náboženská matice byla vykonavatelem zločinů komunistického režimu proti církvi, bylo přísně utajované.²⁰⁶

---

²⁰⁴ M. FEURBACH, *Das Kloster Osek/Klášter Osek*, s. 77.

²⁰⁵ Konkrétně to bylo Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody v Ústí nad Labem.

²⁰⁶F. SKŘIVÁNEK, *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků in, 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*, s. 85.

9 Doba postkomunistická a návrat Jindřicha Bernarda Thebese

Po revoluci v roce 1989 bývalý klášter nadále zůstal nadále majetkem Náboženské matice a dále fungoval jako Dům charity, v jehož čele stála Marta Kučerová, kterou si sestry oblíbily. Tu poté vystřídal pan Krninský. Cisterciáci oficiálně získali klášter zpět až o dva roky později. Poslední vysloužilé řeholnice opustily klášter a odešly do svých řádových domů až 4. listopadu 1993 z důvodu složitého procesu navrácení církevního majetku zabaveném komunisty. Dne 21. března 1991 se cisterciáci vrátili zpět do Oseku spolu s německým Bernhardem Thebesem, což byl vlastně řeholník složivší sliby k Oseku v exilu.²⁰⁷

Restituční zákony se však netýkaly Oseku z důvodu zestátnění ještě před komunistickým pučem v roce 1945 24. září.²⁰⁸ Nově zvolený německý opat Bernard Thebes, který se sem navrátil z Langwadenu, kde po odsunu německých mnichů z Československa žila osecká tradice dál, to tedy neměl při návratu nikterak jednoduché. Dá se tedy říct, že s příchodem Bernarda Thebese se současně navrátil do Oseku také osecký konvent.

Po jeho příchodu bývalý klášter byl v dehonestujícím stavu, jak se dalo očekávat. Za komunistů žádné opravy neprobíhaly a pokud ano, tak ojediněle a nedostatečně. V této době byl značný také kontrast mezi zchátralými klášterními budovami, na jichž údržbu nebyly prostředky a udržovanými zahradami, o které pečovaly řeholnice. I díky charismatickému a přesvědčujícímu vystupování opata Thebese se podařilo získat mnoho finančních darů především z Německa, což také plyne z výpovědi MVDr. Jindřicha Kosky, který je předsedou Spolku přátel kláštera Osek, jenž se stará o chod kláštera.²⁰⁹ Klášter sloužil převážně pro charitativní činnost a ubytovával několik bezdomovců, jeden z nich zneužil opatovy solidarity do takové míry, že během jeho působení klášter přišel o dva miliony Kč.²¹⁰ Nakonec z kláštera odešla i většina bezdomovců a klášter se vylidnil. Opat Benedikt Thebes byl také nucený odejít v roce 2008 z důvodu nemoci do hospice v saském městě Goppeln nedaleko Drážďan, kde v březnu roku 2010 zemřel.²¹¹ Jeho ostatky byly uloženy do krypty před

---

²⁰⁷ Den navrácení byl zvolený úmyslně, jelikož 21. března (svátek sv. Benedikta) roku 1098 se začala odchodem mnichů z kláštera v Molesme do oblasti v Citeaux psát historie cisterciáků.

²⁰⁸ Zestátnění na základě Benešova dekretu číslo 5., který se týká „Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců a organizací sloužících vedení“.

²⁰⁹ V. KRAFT, *Život oseckého kláštera v politických proměnách*, bakalářská práce, s. 52.

²¹⁰ Tamtéž, s. 53.

²¹¹ Biskupství Litoměřické 2010, V Sasku zemřel po dlouhé nemoci opat oseckého kláštera Bernhard Thebes [online]. [cit. 2023-10-24]. Dostupné z <https://www.dltm.cz/v-sasku-zemrel-po-dlouhe-nemoci-opat-oseckeho-klastera-bernard-thebes>.

hlavním oltářem klášterního chrámu v Oseku. Od jeho odchodu do ciziny se správkyní kláštera stala abatyše Tereza z Dánska. V současnosti, jak jsem již zmiňovala, je dnes klášter ve správě litoměřického biskupství, které uzavřelo dohodu s panem MVDr. Jindřichem Koskou. Prakticky o areál pečuje česko-německý Spolek přátel kláštera Osek v čele právě s již zmiňovaným panem Koskou. Ten je v současnosti také správcem celého areálu i jednatelem klášterního pivovaru Osseg a současně také místostarostou Dolního Benešova.

Koncem 90. let 20. století byla renovována budova konventního chrámu, u které byla opravena střecha. Tyto opravy byly dokončeny v roce 2000.²¹² Poslední rekonstrukce však skončila loni. Klášterní soubor v Oseku na Teplicku je národní kulturní památkou a je zařazen i mezi památky UNESCO. Patří k němu konvent s kapitulní síní, křížovou chodbou, studniční kaplí, pivovar, sladovna, broggiovská kaple sv. Kateřiny a Barbory a další stavby. V současnosti jsou zahrady unikátní v rámci českých zemí svou rozlehlostí, architektonickým řešením i výzdobou bohužel nepřístupné. Vstoupíte-li přesto, ovládne vás zdrcující pocit postupující zkázy a zmaru. Ty jsou důsledkem více než šedesátiletého pustošení započaté komunistickým režimem, který se do historie kláštera zapsal znatelně.

Na počátku srpna roku 2011 se na konferenci přátel Morimundu a Oseka ve Valdsasech jednalo o další budoucnosti oseckého kláštera, na které se rozhodlo, že znovuoobsazení kláštera cisterciáky je zcela nemožné, jak původně zamýšlela abatyše Tereza. Dále se na schůzce probíralo téma využití bývalého kláštera.²¹³

Komunisté nechali klášter tak zchátrat, že podle odhadu z roku 2009 by bylo k revitalizaci zahrad a kláštera zapotřebí 2,5 miliardy korun. Jednalo se tedy o poslední vypočítaný odhad a je otázkou, jaké číslo by to bylo dnes. Paní průvodkyně, se kterou jsem realizovala rozhovor po emailové korespondenci, mi na tuto otázku pochopitelně nebyla schopná odpovědět, jelikož tyto finanční a hospodářské záležitosti má na starosti vedení obce Osek a především správce bývalého kláštera – pan Jindřich Koska.

Přestože osecký klášter patří k nejlépe dochovaným středověkým cisterciáckým stavbám, památka dost utrpěla a zchátrala zvláště důsledkem nedostatečné péče především během let 1945 až 1991. Areál je až na výjimku klášterních zahrad zachován ve své barokní podobě. Běžné návštěvníky bývalého kláštera dnes může lákat především největší a nejzachovalejší dominanta klášterního areálu – Chrám Nanebevzetí Panny Marie. Na prohlídce si mohou prohlédnout vnitřek konventního chrámu, který si mohou vyfotografovat pouze při nočních

---

²¹² M. FEUERBACH, *Klášter Osek*, s. 89.

²¹³ M. FEUERBACH, *Klášter Osek*, s. 79

prohlídkách.²¹⁴ Tam mohou vidět především ambit a kapitulní síň, výjimečně i refektář. V chrámu, který je dlouhý 78,2 m,²¹⁵ si návštěvníci mohou prohlédnout interiér zdobený pilastry, sochami českých patronů sv. Václava, Vojtěcha, Víta a Prokopa zdobícími severní boční loď a sochy zdobící západní průčelí. Právě chrám Nanebevzetí Panny Marie, který letos oslaví neuvěřitelných 827 let od založení a my můžeme obdivovat nádherný interiér kostela dodnes, by byla jednoznačnou odpovědí na otázku, na co by nalákala dnešní potencionální návštěvníky bývalého kláštera jeho dnešní průvodkyně již zmiňovaná Jindra Lebrušková.²¹⁶

---

²¹⁴ Výpověď Jindry Lebruškové.

²¹⁵ Bez západního portiku.

²¹⁶ Výpověď Jindry Lebruškové.

10. Závěr

Česká katolická církev si prošla v letech 1945–1989 nesmírně náročným obdobím, kdy se zcela změnila společnost a její paradigmaty, ve kterých dosud existovala a fungovala.

Osobností, které prošli zdi oseckého konventu, nebylo málo. Některé bych mohla zmínit konkrétně jménem – Andrea Theobald Scharnagl, Eberhard Josef Harzer, P. Bruno Josef Klupak P. Theobald Pather nebo P. Zikmund Kapic. Avšak to, že jsem některé nejmenovala, neznamená, že by byly o to méně důležité nebo významné. Každá osoba s jejím vlastním příběhem, která se podílela na příběhu a osudech bývalého oseckého kláštera, je pro něj významná a klíčová.

Cílem této práce bylo představit historii bývalého cisterciáckého kláštera v Oseku v kontextu nastolení totalitní vlády v roce 1948, kdy se z bývalého kláštera stalo v roce 1950 jedno z hlavních internačních míst. Tehdy nesl zašifrovaný název “CK“ (centralizační klášter). Hlavním cílem bylo se zaměřit na fungování bývalého kláštera během vlády komunistů i po jejich odstoupení po návratu k demokracii. K tomuto tématu se věnuje několik odborných titulů, ze kterých jsem čerpala. Důležitým zdrojem informací byl pro mě také fond náboženské matice a fond ministerstva vnitra, které poskytovaly především záznamy komunistických orgánů týkající se centralizačního tábora v Oseku. Mezi informace, na které jsem v záznamech narazila, patřily údaje o počtech řeholníků i řeholnic, kde byla zveřejněna jejich jména i věk. Ze záznamů, které jsem objevila, bylo patrné, jak tamější život vypadal. V mé práci mi především šlo o zjištění fungování internačního tábora – věnovala jsem se jeho každodennosti, řádu, sociálním podmínkám.

Velmi obohacujícím zdrojem informací bylo setkání se salesiánem Janem Vývodou. Přestože v CK Osek strávil pár měsíců, pamatoval si skoro vše do nejmenších detailů a stal se pro mě velkou inspirací a důkazem, že naděje opravdu umírá jako poslední. Jan Vývoda mě jeho výpovědí vlastně velmi překvapil, kdy mluvil o CK Oseku jako o místu, na které nemá tak špatné vzpomínky. Tyto časy si pamatuje především jako časy, kdy pospolu bylo tolik salesiánů jako nikdy předtím.

Stanovených cílů bylo určitě zčásti dosaženo. Archivní výzkum, který měl být základem pro tuto práci, podle mého úspěšný byl. Existuje však zajisté ještě mnoho neprobádaných oblastí vztahujících se k tomuto tématu, které by si zasloužily objevit a prozkoumat. Obecně

k tomuto tématu je ještě poměrně málo odborných publikací vzhledem k tomu, jak moc se nás toto téma dotýká a je naší země blízké.

Jak jsem již zmiňovala, v archivech jsem zčásti úspěšná byla, v dostupných materiálech jsem našla zejména inventáře, soupisy zabaveného majetku, smlouvy a účetní knihy. Dokumenty, které byly pro moji práci přínosné, z velké části objevili použili již zmiňovaní autoři přede mnou. Našla jsem však i primární prameny, které dosud zveřejněny nebyly.

11 Seznam pramenů a příloh

Orální prameny:

- Jan Vývoda
- Jindřiška Lebrušková

Archivy:

- SOA Litoměřice, fond SKNV Ústí n. L. – karton č. 933, 938, 939, 945 – majetkové zprávy
- Národní archiv Praha Chodovec, fond Náboženské matice – karton č. 109, 110, 111 - účtářenské spisy a situační zprávy
- Národní archiv Praha Chodovec - fond ministerstva vnitra – karton č. 805

Sekundární literatura:

- ANTOŠOVÁ, Jarmila a kolektiv (ed.): 800 let kláštera Osek, jubilejní sborník. Osek: Milan Holenda, 1996. ISBN 80-85204-30-4.
- BALÍK, Stanislav a HANUŠ, Jiří. Katolická církev v Československu 1945–1989. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-130-7.
- BOHÁČ, Zdeněk. Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-405-9.
- BULÍNOVÁ, Marie, ed. Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951: Edice dokumentů. Brno: Doplněk, 1994. ISBN 80-85270-29-3.
- FEUERBACH, Mario: Klášter Osek, poutní místo Mariánské Radčice a cisterciáci. Litvínov, 2012. ISBN 978-80-7382-151-7.

- HORÁKOVÁ, MAIXNEROVÁ, Šárka. Hořící déšť aneb „Zpráva o akci K“, noci ze 13 na 14. dubna 1950, kdy měl být internován Bůh. Praha: Vyšehrad spol. s r.o., 2010. ISBN 978-80-7429-038-1.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420. 1. svazek, Fundace 12. století. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184617-1.
- JEŽKOVÁ, Alena. Tichá srdce: kláštery a jejich lidé. Praha: 2019. ISBN 978-80-905851-8 8.
- KAPLAN, Karel. Stát a církve v Československu v letech 1948–1953. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty. ISBN 80-85765-2.
- KAPLAN, Karel. Nekrvavá revoluce. Archiv (Mladá fronta). Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0145-8.
- KILIÁN, Jan. 11.12.1617 - zboření kostela v Hrobu: na cestě k defenestraci. Dny, které tvořily české dějiny. Praha: Havran, 2007. ISBN 9788086515793.
- KŘÍŽKOVÁ, Marie Růt a GRAUOVÁ, Šárka. Slyšet a odpovídat. Praha: Torst, 2014. ISBN 78-80-7215-488-3.
- STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.
- STEHLÍKOVÁ, Dana. 800 let kláštera v Oseku (1196-1996): katalog výstavy. Praha: Unicornis, 1996. ISBN 80-901587-3-0.
- SVOBODA, Alois, Věra SVOBODOVÁ a Anna TUČKOVÁ. Spiknutí proti republice. V Praze: Melantrich, 1949. ISBN 78-80-7215-488-3.
- VAŠKO, Václav. Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4.

- VAŠKO, Václav. Dům na skále, Církev zkoušená, 1945 – začátek. Praha: Karmelitánské nakladatelství. 2004. ISBN 80-7192-891-7.
- VAŠKO, Václav. Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 - květen 1960. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-892-8.
- VLČEK, Vojtěch. Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2004. ISBN 80-7266-179-5.
- VLČEK, Vojtěch. Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel: rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7192-688-4.
- VLČEK, Pavel, FOLTÝN, Dušan a SOMMER. Encyklopedie českých klášterů. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.
- ZDICHYNEC, Jan, Klášter Osek v 16. století, in: Ústecký sborník historický. Ústí nad Labem: ONV a Okresní archiv v Ústí nad Labem, 2005. ISSN 0231-9349.

Vysokoškolské kvalifikační práce:

- ADAMUS, Jakub. Obraz doby: "Vlastenecký" kněz Josef Plojhar. Bakalářská práce. Praha, 2014. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin. Vedoucí práce Mgr. Kamil Činátl Ph.d.
- HOFFMANNOVÁ, Veronika. Řeholníci versus totalita. Případ tzv. centralizačního kláštera na Hoře Matky Boží u Králík (1950–1960). Praha, 2022. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce PhDr. Zdichynec, Jan. Ph.D.

- KONOPÍK, Petr. Cisterciáci a osecký klášter ve 20. století. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění. Vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Petráček.
- KONOPÍK, Petr. Osudy oseckého kláštera v letech 1938–1950. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění. Vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.
- KRAFT, Vladimír. Život oseckého kláštera v politických proměnách 20. století. Ústí nad Labem, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Filozofická fakulta, Katedra politologie a filozofie. Vedoucí práce Mgr. Jiří Hoblík, Th.D.
- ŠVARC, Vladimír. Působení Salesiánů Dona Bosca v České republice po roce 1989. Brno, 2023, Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky. Vedoucí práce doc. PhDr. David Václavík, PhD.
- TYLOVÁ, Barbora. Kulturně historické dědictví kláštera cisterciáků v Oseku, Praha, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra didaktiky a dějepisu. Vedoucí práce Mgr. Dušan Foltýn.

Internetové zdroje:

- Osecká kronika 1909–1945 [online], 2020. Osecká kronika 1909–1945 [cit. 2022-07-31] Dostupné z: <https://www.obecosek.eud.cz/obec/kroniky-a-pametni-knihy-obce-osek/>.
- Biskupství Litoměřické 2010, V Sasku zemřel po dlouhé nemoci opat oseckého kláštera Bernhard Thebes [online]. [cit. 2023-10-24]. Dostupné z: <https://www.dltm.cz/v-sasku-zemrel-po-dlouhe-nemoci-opat-oseckeho-klastera-bernard-thebes>.
- Místa paměti národa, 2018 [online], Po měsíci byli dozorci nepoužitelní [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://www.mistapametinaroda.cz/?lc=cs&id=514>.
- Biographia Cisterciensis, 2022 [online], Kongregation vom reisten Herzen Mariens [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: http://www.zisterzienserlexikon.de/wiki/Kongregation_vom_Reinsten_Herzen_Mariens.
- Místa paměti národa, 2018 [online], P. Benedikt Vladimír Holota [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/holota-benedikt-vladimir-20150217-0>.
- Muzeum a Pojizerská galerie Semily, p. o., 2024 [online], Internace v Semilech 1950–1953 [cit. 2024-02-22]. Dostupné z <https://muzeumsemily.cz/cs/vystavy/internace-v-semilech-1950-1953>.

12 Zkratky

CK – centralizační klášter

Např. – například

KSČ – Komunistický strana Česka

KSS – Komunistická strana Slovenska

P. – pater

13 Seznam přílohy

Příloha 1: Věkové rozložení řeholníků v CK Osek v roce 1950.

Příloha 2: Zápis o řádových sestrách z Domu Charity pro řeholnice z Oseka u Duchcova.

Příloha 3: Ukázka stavu řeholníků v roce 1952.

Příloha 4: Ukázka seznamu řeholníků pracujících v Duchcovských sklárnách, kterým byl vyplácen příspěvek na oběd.

Příloha 5: Ukázka seznamu řeholníků, kteří byli převezeni dne 25. 4. r. 1953 z CK Osek do Králík.

Příloha 6: Ukázka seznamu řeholníků pracujících v Duchcovských sklárnách, kterým byl účtován poplatek za oběd.

Příloha 7: Ukázka zprávy o transportu řeholníků z Bohosudova do Oseku dne 7.9. r. 1950.

Příloha 8: 1. část tajného plánu CK Oseku.

Příloha 9: 2. část tajného plánu CK Oseku.

Příloha 10: 1. část ukázky hospodářského výhledného plánu pro r. 1952 pro CK Osek.

Příloha 11: 2. část ukázky hospodářského výhledného plánu pro r. 1952 pro CK Osek.

Příloha 12: Ukázka hospodářského zviřectva v r. 1952 v CK Osek.

Příloha 13: Ukázka programu akce ve dnech 5. 9. – 7. 9. r. 1950 v CK Osek.

Příloha 14: Ukázka rozpočtu na rok 1952 pro CK Osek.

Příloha 15: Ukázka smlouvy o výpůjčce uměleckých předmětů od Charitního domu pro řeholnice v Oseku Národní galerii.

Příloha 16: Ukázka situační zprávy o pracovních cestách do bývalého kláštera Osek u Duchcova ve dnech 12.–15.1. a 19.–22.1. z r. 1955.

Příloha 17: Ukázka části dopisu JUDr. Jana Molíka určenému P. Bernardu Thebesovi.